

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Solidaritet, lighed og trivsel : en samfundsdebat : udkast til principprogram

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1975

Emne: Partiprogram, partiprogrammer, program,

Opstilling: DA-småtryk. Politik 4

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

**SOLIDARITET
LIGHED OG TRIVSEL
-EN SAMFUNDSDEBAT**

SOLIDARITET LIGHED OG TRIVSEL

Socialdemokratiet
I kommission hos forlaget Fremad

Indhold

Forord	3
Demokratiet – vor vej til socialismen, af Anker Jørgensen	4
Udkast til nyt principprogram	7
1. Indledning	7
2. Idegrundlaget	8
3. Vejen til dagens Danmark	8
4. De nye udfordringer	10
5. Vækst i kvalitet	13
6. Den demokratiske vej	14
7. Internationalt samarbejde	15
8. Demokratisk samfundsøkonomi	16
9. Lighed og tryghed	18
10. Den enkelte og fællesskabet	21
11. Programpunkter	23
Socialdemokratiets første principprogram, vedtaget i 1913	30
Vejen frem, Socialdemokratiets princip- program, vedtaget i 1961	32
Litteraturliste	36
Principprogram-debattens tidsplan	37
Sådan organiseres debatten om principprogrammet	38
Studievejledning	39
Principprogram-debattens lokale kampagneledere	40

SOLIDARITET, LIGHED OG TRIVSEL

© Socialdemokratiets principprogramudvalg 1975

Printed in Denmark 1975. S. L. Møllers Bogtrykkeri, Skovlunde

ISBN 87 557 06649

Forord

Almindeligvis præsenteres offentligheden for programmer, der forinden alene har været behandlet af partiernes medlemmer. Men Socialdemokratiet ønsker ikke, at den kommende debat om udkastet til et nyt principprogram skal være forbeholdt de få.

De problemer, der tages op, er så alvorlige, at flest mulige på et tidligt tidspunkt må kunne være med og dermed få indflydelse på den endelige udformning, der sker på Socialdemokratiets kongres i 1977. Derfor lægger Socialdemokratiet op til en bred samfundsdebat i overbevisning om, at mange andre end socialdemokrater kan indse nødvendigheden af nytænkning og forandringer.

Programudkastet søger at trænge ned til de fundamentale problemer, i en realistisk analyse af samfundets situation. Og det peger på, at vi står over for en ny epoke, der i de kommende årtier giver os en enestående mulighed for at skabe rammer om en meningsfyldt tilværelse, der bygger på respekten for den enkelte.

Kun gennem åbenhed og ærlighed kan vi få debatteret de grundlæggende problemer. Og kun gennem debat bliver det muligt at skabe de erkendelser, der skal muliggøre at tanker bliver til virkelighed.

Socialdemokratiets programudvalg fremlægger her sit udkast til et nyt principprogram, der herefter er til fri drøftelse. Socialdemokratiet opfordrer enhver, der måtte have kritik eller nye ideer og forslag, til at lade disse indgå i overvejelserne om det endelige principprogram som tænkes behandlet og vedtaget på Socialdemokratiets kongres i sommeren 1977. Bidrag til denne åbne debat kan indsendes til Socialdemokratiets programudvalg, Nyropsgade 26, 1602 Kbhv. V.

Demokrati - vor vej til socialismen

Af Anker Jørgensen

»Arbejdet er kilden til al rigdom og kultur, og derfor bør hele udbyttet tilfalde dem, som arbejder«.

»Den demokratiske socialisme har som mål at frigøre mennesket, sikre dets tryghed og give det mulighed for en fri udvikling under ansvar over for fællesskabet. For at nå dette mål må fællesskabet lægge rammerne for samfundets udvikling. Hensynet til hele befolkningen må sættes over private profitinteresser«.

Det første citat er indledningen til Socialdemokratiets første arbejdsprogram, vedtaget i 1876. Andet citat er indledningen til principprogrammet fra 1961. Der er overensstemmelse mellem disse målsætninger, selvom der er et par menneskealdre mellem deres udførelse. Det skyldes, at Socialdemokratiet altid har villet det samme: Mennesket skulle sættes i centrum, det skulle have frihed – med tilbørlig hensyntagen til andres berettigede interesser – og det skulle nyde frugten af sit eget arbejde.

Nu forelægges et nyt principprogramudkast til debat. Det er udformet efter de muligheder, den moderne tid og dens tekniske frembringelser giver menneskene for fremskridt – større end nogensinde i menneskehedens historie. Men den tekniske udvikling giver også større muligheder end tidligere for misbrug. Derfor må teknikken styres og anvendes til menneskets gavn.

Vi begynde med at sige et par ord om ligheden mellem det ældste og det indtil nu nyeste program. Men der har, hvad angår special-spørgsmål, været store forskelligheder. Der har været perioder, da Socialdemokratiet mente, at folket skulle opøves i våbenbrug, der har været tider med krav om afskaffelse af værnene, senere krav om afrustning. Nu er der en erklæret vilje til, at Socialdemokratiet skal yde en indsats i det internationale sikkerhedsarbejde og fredsarbejde. Det skal også ske igennem den forsvarsalliance, vi nu er medlem af, indtil det bliver muligt gennem FN at etablere en effektiv sikkerhedsstyrke.

De socialdemokratiske tanker er ældre end det socialdemokratiske parti. Stifterne blev påvirkede af utopisterne, bl.a. franskmændene *Charles Fourier*, der især var kendt for sine ideer om produktionsfællesskab, organiseret i enheder på ca. 400 familier og på frivillig basis, *Saint-Simon*, der var meget teknisk-bureaukratisk i sin socialisme, og englænderen *Robert Owen*, der også fik stor praktisk betydning som forkæmper for den kooperative idé.

Men langt større betydning fik *Karl Marx* og *Fr. Engels*, begge tyskere men i høj grad internationalt orienteret. De var mere systematiske i deres arbejde med socialismens ideer. De skrev »Det kommunistiske manifest«, som i koncentreret form samlede deres ideer om den materialistiske historieopfattelse, efter hvilken kampen mellem klas-

ser og interesser er drivkraften i historien. De påviste en nøje sammenhæng mellem det økonomiske og materielle fundament og den kulturelle overbygning. De glemte dog ikke, at den menneskelige idé, når den organiseres og bevidstgøres, kan virke tilbage og påvirke historiens gang. Det var en ny og epokegørende filosofi, som gav afklaring og var en bedre arbejdshypotese for arbejderklassen, især i den første periode af industrialismen. Manifestet var samtidig et agitatorisk skrift til fordel for en samfundsorden baseret på fællesskab, og det skulle være arbejderklassen selv, der skulle virkeliggøre dette fællesskab. Marx var både revolutionær og reformist. Han skrev både om det store sammenbrud af kapitalismen med revolution som følge, men også om betydningen af at ændre samfundet gradvist igennem kamp for reformer. Derfor de mange fortolkninger også i dag.

I Tyskland var der i begyndelsen af 1900-tallet især en hård teoretisk og politisk kamp imellem dem, der ville revolutionens vej og dem, der ville gå reformismens vej. Wilhelm Liebknecht, Karl Kautsky og især Edv. Bernstein repræsenterede reformismen. Derimod ville Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg dreje udviklingen i det tyske socialdemokrati i en revolutionær retning.

Samtidig spillede anarkisterne – en social og politisk bevægelse, der var meget individualistisk i sin tankegang – en betydelig rolle, og denne totale splittelse medførte, at udviklingen gled ud af hænderne på den tyske arbejderbevægelse.

Også i dag kender vi til strid mellem de forskellige retninger, der bekender sig til socialismen. I verdensmålestok f.eks. striden mellem den russiske kommunisme og Maoismen. Den strid kaster også sin skygge over Europa. Men Socialdemokratiet i Danmark har altid bekendt sig til reformismen. Det kan ofte være de små skridts vej, men alligevel kan vi påvise, at de mange små skridt har ført os til et samfund, der rigeligt tåler sammenligning med et hvilket som helst samfund ude i verden.

Det ville være forkert ikke at erkende, at Danmark, i forhold til mange andre lande, har andre materielle og kulturelle forudsætninger. Vi har en tradition for fredelig overgang fra en samfundsform til en anden. Historisk har vi været igennem de samme faser, som de fleste europæiske lande. Der har været kamp og strid, men de årstal, der opdeler vor historie – reformationen 1536, den frie forfatning 1849, systemskiftet 1901, den første socialdemokratiske regering 1924, socialreformen 1933 o.s.fr. – er ikke blodige årstal, sådan som vi kender det fra flere af de europæiske lande.

Vi kan med rette sige, at i Danmark er man – og har man været – reformist, hvis man vil udrette noget.

I årene efter 2. verdenskrig opdagede vi også andre sider af den politiske og økonomiske udvikling, som vi måske havde overset. Tekniske og økonomiske ændringer er

nødvendige og rigtige, men især den amerikanske socialpsykolog Erich Fromm påviste, at der er risiko for, at det enkelte menneske bliver glemt – uanset det system vi bygger op. Medindflydelse, medbestemmelse er nødvendig. Respekt og omsorg for hinanden må blive en realitet mellem menneskene i samfund og i arbejdslivet.

I Danmark tog den socialdemokratiske og den faglige bevægelse for alvor fat i 1870'erne. Den nye bevægelse opfattedes som revolutionær, og den mødte megen modstand i det borgerlige samfund. Det første initiativ, der kom fra stifterne af den socialdemokratiske arbejderbevægelse, var nogle anonyme hæfter. De udkom i 1871, udsendt af Louis Pio. Der rettedes en skarp kritik af arbejdernes vilkår, og der krævedes en række reformer, der, set med nutidens øjne, ikke ser ud af så forfærdelig meget. Samtidig påviste Pio, at arbejderne kunne få meget ud af at bruge den almindelige stemmeret. Der måtte dannes et aktivt arbejderparti. Altså var Pio indstillet på, at man skulle gå frem ad demokratisk vej, erobre indflydelse i parlamentet og skaffe praktiske reformer. Han skrev dog også, at arbejderne skulle vide at sætte kravene igennem, selvom det i givet fald skulle ske uden om loven.

Ser man iøvrigt på Pio's virksomhed og de krav, der f. eks. skulle stilles under det store møde på Fælleden i 1872, så var den demokratiske holdning særdeles tydelig. I en programartikel i 1872 krævede Pio fuldt demokrati og virkelig lighed for loven. Spørgsmålet om ejendomsretten tog han meget forsigtigt på. Det var praktiske reformer i det bestående system, der ønskedes: Alderdomsunderstøttelse, fabriktilsyn, domstole i arbejdssager og skatterreform.

Også fagbevægelsen, som fra begyndelsen var en del af arbejderpartiet, blev opbygget i særdeles demokratisk ånd. Medlemsindflydelsen var klart formuleret. De arbejdskampe, der førtes, kan kun yderst sjældent siges at have berørt samfundet i større udstrækning. Den store lockout i 1899 berørte dog samfundet ganske meget. Men det var altså ingen strejke. Den resulterede i, at fagbevægelsen og arbejdsgiverne opbyggede et retssystem, som holdt så at sige uændret i mere end 60 år. Begge parter, fagbevægelsen og arbejdsgiverne, krævede respekt for det aftalte retsgrundlag. Demokratiet var grundfæstet også i fagbevægelsen.

Dansk fagbevægelse har altid holdt fast ved demokratiet – også i perioder, hvor der var røre både her i landet og i udlandet. Alt andet har, det viser historien, blot været krusninger.

Men revolutionen i Rusland kunne inspirere og sætte tanker i sving. Efter revolutionen skrev Borgbjerg i det daværende Social-Demokraten: »Fremtiden vil med begejstring, med lysende øjne, lære om den store russiske revolution – den ny indledning til en ny tid. Vi socialister genoplever ved synet af den russiske revolution Socialdemokratiets gyldne barndom. Vi forstår, hvad der bruser i blodet på de 170 millioner, der gennem Lenins eller Trotskis taler stifter bekendtskab med Marx' og Engels' friske ungdomstanker».

Det var en inspireret Borgbjerg, der skrev sådan.

Stauning var nok mere i overensstemmelse med den socialdemokratiske arbejderbevægelses ånd, da han i no-

vember 1919 i Folketinget udtalte: »Jeg er absolut modstander af systemet: strejker på trods af overenskomster og aftaler, og det gælder også mit parti, og det gælder hovedorganisationen af fagforbundene her i landet. Arbejdernes organisationer er vokset op og har udviklet sig netop på basis af overenskomstsyste­met, og arbejderklassen er nået vidt frem netop ved at vise respekt for indgåede aftaler; thi det gav også en ret fra arbejderne side til at kræve respekt fra den anden parts side . . . jeg forudser den største skade for arbejderne selv, hvis respekten for overenskomster nedbrydes. En kort stund kan det måske betale sig, men arbejderne bør ikke indstifte en tilstand, som kan blive anvendt mod dem selv».

Det var ikke fra Socialdemokratiet, man skulle vente de store omvæltninger. Stauning vidste nok, at det måske for en kort stund kunne betale sig, men ikke på langt sigt.

Vi har traditioner for en fredelig, evolutionær udvikling her i landet. Reformationen gik ikke stille af, men revolution var det ikke. Vi fik landboreformerne på fredelig vis. På samme måde fik vi en virkelig demokratisk grundlov allerede i midten af forrige århundrede. Naturligvis var der røre i befolkningen. Havde der ikke været det, var der ingen grundlov kommet. Vi havde røre i landet, da Estrup i slutningen af forrige århundrede sendte gendarmer landet rundt for at holde orden i de masser, der protesterede mod hans provisorier. Vi havde røre, da magthaverne sendte husarerne ud mod arbejderne demonstrationer. Vi havde også røre i årene efter den russiske revolution, da syndikalister og andre gennemførte storm på Børsen, og andre aktioner, som førte til fængselsstraffe. Der var røre under det såkaldte »slags på Grønttorvet i 1918. Der var glød i de syndikalistiske taler, men den danske hverdag var ikke revolutionær. Socialdemokratiet og fagbevægelsen vendte sig mod de paroler om generalstrejke, det var tanken at udsende fra mødet i 1918. Mulighederne for andet end røre var dermed udtømt.

Socialdemokratiet og fagbevægelsen har een gang proklameret generalstrejke. Det var i 1920, da kong Christian X afskedigede ministeriet Zahle som Stauning var medlem af fra september 1916. Forud for denne indtræden i den radikale regering var gået en ekstraordinær partikongres, som med 291 stemmer mod 32 godkendte, at Stauning skulle indtræde i regeringen samtidig med repræsentanter for Venstre og Højre (konservative). Be­grundelsen var frygten for, at det skulle lykkes nationalistiske kredse at styrte den under første verdenskrig neutrale, radikale regering – altså et udpræget realpolitisk synspunkt.

Da arbejderbevægelsen i 1920 erklærede generalstrejke i anledning af kongens afskedigelse af regeringen, var en vældig arbejdskamp under opsejling, fordi arbejdsgiverne ønskede store nedskæringer. Det viste sig, at truslen om generalstrejke var nok til at få kongen til at bøje af – og det var, hvad Socialdemokratiet ønskede. En kongelig provokation blev mødt af en folkelig protest. Målet var en ny valglov og derpå valg samt løsning af den faglige krise. Det lykkedes alt sammen – og parlamentariske tilstande var igen oprettet. Kongen bekræftede, da den socialdemokratiske regering dannedes i 1924, at folketingsparlamentarismen var gældende. En række fagforbund led

dog nederlag i 1920. Det var sådanne som stod uden for De samvirkende Fagforbund, som LO dengang hed, og som syndikalisterne fik til at fortsætte kampen, efter at freden iøvrigt var genoprettet. Som man ser, var det også i denne situation den socialdemokratiske arbejderbevægelses klare mål at sikre demokratiet – ikke at lave voldelig revolution.

Den linje blev fulgt af de socialdemokratiske ledede regeringer i mellemkrigsårene. Den ene store reform efter den anden gennemførtes efter parlamentariske forhandlinger med andre partier. De radikale var oftest parthavere i forligene – alene fordi de deltog i regerings-samarbejdet fra 1929 – men derudover måtte der træffes aftaler med de øvrige partier for at skaffe flertal i det da eksisterende landsting. Den mest kendte reform var vel den store socialreform fra 1933, der blev sluttet mellem regeringspartierne og Venstre, det s.k. Kanslergade-forlig.

Den demokratiske linje opretholdtes også under besættelsen. Hurtigt var der kræfter igang, bl.a. enkelte fremtrædende erhvervsfolk, for at indføre et såkaldt stærkt mindretalsstyre. Nogle forholdsvis få var direkte smittet af den nazistiske tankegang. Kommunisterne havde sat sig helt uden for samarbejdet, fordi de bakkede den pagt op, som Sovjet-Unionen i 1939 sluttede med Nazi-Tyskland – en pagt, der sikrede Hitler mod tofrontskrig. Men da Hitler angreb Sovjet, blev kommunisterne aktive i modstanden mod nazismen. Socialdemokratiet var i en vanskelig position, men Stauning sagde i Folketinget, at »hele regeringen står på parlamentarisk grund. Rigsdagen kan ikke lukkes ude fra deltagelse i dannelsen af ministerium, og der er ingen – heller ikke landets konge – som nærer noget ønske om at handle uden om Rigsdagen«.

Tiderne skiftede. Efterhånden blev Nazi-Tyskland mere og mere trængt af de vestlige demokratier og Sovjet-Unionen. Det betingede andre arbejds- og modstandsformer, især efter den 29. august 1943.

Straks efter besættelsens ophør blev demokratiet igen sat i højsædet. Nogle vil måske huske, at der optoges forhandlinger mellem repræsentanter for det kommunistiske parti og Socialdemokratiet i den hensigt at skabe enhed i arbejderbevægelsen. Det lykkedes ikke. Socialdemokratiets kongres i august 1945 vedtog enstemmigt i forbindelse med drøftelse af de forhandlinger, der havde været mellem de to partier:

»To principper må vi stå ufravigelig fast på: Dansk demokrati må være grundlaget for arbejdet, den demokratiske socialisme dets mål. Hvor det gælder hævvelse af faglige interesser, må vore ansvarlige fagforeninger, og ikke tilfældige smågrupper have afgørelsen. Trufne aftaler må holdes, og ulovlige strejker modarbejdes«.

De efterhånden mange år, der er gået efter Danmarks befrielse har påny vist Socialdemokratiet sikkert på de-

mokratiets side i kamp for social tryghed; for anerkendelse af det enkelte menneskes ligeret i samfundet og på arbejdspladsen. Det gjaldt under »den kolde krig« mellem Sovjet-Unionen og de vestlige demokratier. Men vi havde også vor mening om de begivenheder, der knyttede sig til Ungarn, Tjekkosllovakiet, Grækenland, Vietnam, Israel og Portugal.

Socialdemokratiet ønskede også fred i verden og virkede derfor, hvor det var muligt. I Helsingfors afsluttedes i august 1975 den langvarige sikkerheds- og samarbejds-konference, som også indeholder principper, som det var væsentlig for Socialdemokratiet – her og i andre europæiske lande – at slå fast.

Hjemme førtes i folketing og kommunale styrelser, i fagforbund og andre organisationer med tilknytning til Socialdemokratiet, en så sikker demokratisk politik, at ingen for alvor har fundet på at klandre den.

Reform efter reform blev gennemført – tit af regeringer og folketing under socialdemokratiske ledelse, men også i perioder med socialdemokratiske opposition. Fornuftige forslag, der betød fremskridt for den arbejdende befolkning, har altid haft Socialdemokratiets interesse.

I årene siden Socialdemokratiet fik virkelig politisk indflydelse, er Danmark blevet et bedre land at bo i. Men målene bliver aldrig nået for en demokratisk bevægelse. Ernst Bruun Olsen skriver i sin sang:

Vi fik god tid
vi fik velstand
skabte forsorg
verdenskendt.
Folket lærte
at vi selv kan
være vor tids
fundament.

I sangen spørger han:
Har vi vundet?

Han svarer betinget ja, og tilføjer så:

Men i *selve* samfunds-
kampen
står vi stivnet
kvart begyndt.

Socialisme er nemlig det konsekvent gennemførte demokrati.

Der er endnu meget at rette, meget at ændre – og nu stiller vi nye mål op i udkastet til et nyt principprogram for Socialdemokratiet. Det program skal danne rammen om de kommende års politiske aktivitet. Det skal yderligere demokratisere vort land. I denne ånd sættes det først til debat overalt i og uden for vore organisationer, så enhver, der ønsker det, kan få indflydelse på dets endelige udformning.

Udkast til nyt principprogram

(På de følgende sider er i marginen anført en række spørgsmål til vejledning for gruppedebatter m.v.)

1. INDLEDNING

Igennem flere menneskealdre har Socialdemokratiet været drivkraften i omformningen af det danske samfund uden at have haft politisk flertal. Som et demokratisk og et reformistisk parti er vejen gået skridt for skridt – nogle store, andre små.

Men alle skridt har haft en bestemt retning udtrykt i partiets principprogram. I mange år blev den fastlagt af programmet fra 1913, der blev afløst af 1961-programmet. Når kongressen i 1973 besluttede, at der til kongressen i 1977 skulle udarbejdes et nyt forslag, skyldtes det, at der i disse få år er sket afgørende ændringer i forudsætningerne for det tidligere programs tilblivelse. Det er ikke nye principper, der skal udarbejdes. Men de hastige ændringer i samfundet kræver nytænkning og midler, der står i forhold til de problemer vi stilles overfor i de kommende årtier.

Socialdemokratiets hovedbestyrelse nedsatte i september måned 1974 et programudvalg bestående af Anker Jørgensen, Kjeld Olesen, Ejner Hovgaard Christiansen, Mogens Lykketoft, Niels Matthiasen, Knud Heinesen, Thomas Nielsen, Chr. Kelm-Hansen, Svend Jakobsen, Knud Christensen, Jørgen Thygesen, Eva Gredal, Eiler Sønder, Thorvald Solås, Karl Hjortnæs, Paulus Andersen, Ejler Koch, Erling Jensen, Max Harvøe, K. B. Andersen, Erik Holst, Bent Hansen, Ritt Bjerregaard, Jens Kampmann, Mogens Pihl, R. Lysholt Hansen, Carl-Einar Jørgensen, Harald Hinrich, Lenna Olsen, Ivar Nørgaard, Knud-Erik Ziirsén, Helle Degn, Erik Stubtoft, Frode Møller Nicolaisen, Ove Fich, Oluf Simonsen, Bent Sørensen, Egon Weidekamp, Henning Tjørnehøj, Dorte Bennedsen, Tom Hansen, Bendt Thuesen, Karen Dahlerup, Ib Vindelev, John Schjerlund, Per Bødker Andersen, John Ikala, Erik Hansen, Ingrid Nygaard, Erik B. Smith, Henning Larsen, Ole Simonsen, Ole Hyltoft, Søren Nørgaard Sørensen, Johs. Madsen, Poul Nielson, Knud Theilgård Jensen, Søren K. Kristensen, Maiken Hessner.

Et koordinationsudvalg bestod af Anker Jørgensen, Kjeld Olesen, Ejner Hovgaard Christiansen, Thomas Nielsen, Jørgen Thygesen, Bendt Thuesen, Poul Nielson, Thorvald Solås, Mogens Lykketoft, Henning Tjørnehøj.

Programmet skal være ledetråden for Socialdemokratiets arbejde i de kommende år. Og det skal være grundlaget for en bred samfundsdebat, der skal skabe forståelse for, at nye og

store skridt må tages frem mod virkeliggørelse af den demokratiske socialisme.

2. IDEGRUNDLAGET

Den demokratiske socialisme har som mål at frigøre mennesket, sikre dets tryghed og give det mulighed for en fri udvikling under ansvar overfor fællesskabet. Den demokratiske socialisme bygger på respekten for mennesket og viljen til at skabe lige muligheder for alle. Alle mennesker må have lige ret uanset køn, race og tro.

Disse rettigheder forudsætter ytrings- og trykkefrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, demonstrations- og strejkeret, lighed for loven, offentlighed i forvaltningen, direkte og hemmelige valg og parlamentarisme.

Derfor er Socialdemokratiet et demokratisk parti.

Men demokratiet er ufuldstændigt, hvis afgørende økonomiske beslutninger holdes uden for demokratisk kontrol. Den endelige målsætning er fælleseje af produktionsmidlerne. For Socialdemokratiet er socialisme konsekvent gennemført politisk og økonomisk demokrati.

Derfor er Socialdemokratiet et socialistisk parti.

Det kapitalistiske systems ulighed og uhemmede magtudfoldelse er den virkelige fare, der truer et samfund. Det undertrykker menneskelige udfoldelser og bygger på den stærkes ret.

Socialdemokratiet vil et samfund bygget på lighed og solidaritet, fordi vi anser alle mennesker for ligeværdige. Alle skal have samme ret til efter evne at deltage i samfundets produktion og til en materielt betrygget tilværelse. Klasseskel skal nedbrydes. Samfundet skal modvirke de forskelle, der er grundlagt gennem arv og miljø, så ingen på grund af begrænsede forudsætninger forhindres i at leve en rig og meningsfyldt tilværelse.

Målet for den demokratiske socialisme er, at ethvert menneske skal kunne udnytte sine muligheder. Ikke på bekostning af andre, men i samarbejde med andre. Vi skal ansøres til at udfolde den solidariske side af vort væsen. At få andre til at trives og udvikle sig er det samme som selv at trives og udvikles.

3. VEJEN TIL DAGENS DANMARK

Socialdemokratiet er i sin oprindelse udtryk for de besiddelsesløses oprør mod de besiddende. De principper, på hvilke kampen i dag føres – frihed, lighed og solidaritet – er uændrede fra arbejderbevægelsens begyndelse. Den demokratiske socialisme er en kamp mod klassesamfund og ufrihed, hvad enten det er det privatkapitalistiske systems udbytning af andre eller det statskapitalistiske systems formynderi, der

Hvad er forskellen mellem demokratisk socialisme, kapitalisme og kommunisme?

knægter frihedsrettighederne. Herved bliver den demokratiske socialisme modsætningen til både kapitalisme og diktatur.

Den socialdemokratiske arbejderbevægelse blev grundlagt i 1871. På linie med socialistiske bevægelser i andre lande krævede man en dybtgående samfundsændring. Privilegier skulle nedbrydes og øget lighed og udvidet demokrati skabes overalt i samfundet.

Man havde en optimistisk forventning om at den lige og almindelige valgret af sig selv ville medføre et socialdemokratisk flertal og dermed en fredelig overgang til et socialistisk samfund.

Allerede forud for den første regeringsdannelse i 1924 blev Socialdemokratiet i samarbejde med fagbevægelsen og arbejderkooperationen en folkebevægelse, der øvede væsentlig indflydelse på samfundsudviklingen.

Gennem 1930'ernes politiske og økonomiske verdenskrise var partiet det stabile fundament for dansk folkestyre. Ved en omfattende reformlovgivning blev grundlaget skabt for udviklingen af et velfærdssamfund.

Efter 2. verdenskrig forventede man at en social højnelse, en åndelig og kulturel rejsning, ville følge i en velordnet økonomi spor i takt med den voksende velstand.

Denne forventning er det i vidt omfang lykkedes at indfri. En væsentlig del af den øgede velstand er blevet anvendt til at skabe bedre sociale vilkår.

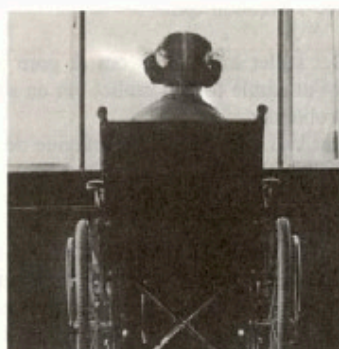
Men Socialdemokratiet har haft ansvaret for landets politiske ledelse uden at få det politiske flertal. De borgerlige partiers rolle har bestandig været at bremse reformerne, mens partierne til venstre for Socialdemokratiet har søgt at splitte arbejderbevægelsen. Derfor er der ikke skabt politiske forudsætninger for et opgør med de grundlæggende uligheder i det kapitalistiske samfund.

De begrænsede politiske muligheder har haft sammenhæng med at klasse- og erhvervsmønstret udviklede sig anderledes end forudset. Der blev ikke tale om en enkel og klar opdeling af samfundet i nogle få besiddende og mange besiddelsesløse, men om mange, forskelligt placerede grupper, der trods grundlæggende fælles interesser fik sværere ved at finde et fast politisk ståsted.

I den voksende funktionærgruppe har mange – på grund af bedre ansættelsestryghed og fornemmelsen af større indflydelse på arbejdspladsen – ikke oplevet et fællesskab med de øvrige lønmodtagere.

Blandt det betydelige antal mindre erhvervsdrivende, som har klaret sig i udviklingen, har mange bevaret en stærk tro på et liberalistisk økonomisk system – til trods for at deres eksistens til stadighed har været truet af de store koncerners fremmarch.

Var vi mere solidariske tidligere?

Har vi brugt vor velstand bedre end andre lande med mindre offentlig og social service?

Hvorfor føler de forskellige grupper i samfundet sig forskellige, skønt de fleste jo egentlig har fælles interesser?

Der er i kraft af Socialdemokratiets indsats skabt et både materielt og socialt langt bedre samfund. Men uligheden, uover-skueligheden og en manglende tryghed ved den retning samfundet udvikler sig i, har skabt voksende splittelse og usikkerhed i befolkningen.

Det stiller krav til os om at gøre interessefællesskabet klart for at samle folkeflertallet om en solidarisk løsning på fælles problemer.

Det kan kun ske ved at erkende de nye udfordringer og tage stilling til dem.

4. DE NYE UDFORDRINGER

De seneste år har været kendetegnet af en enestående økonomisk fremgang og høj beskæftigelse. Fra at være midlet til at holde nøden fra døren, har arbejdet givet mulighed for stadig flere materielle goder, der gør tilværelsen mere bekvem.

Med arbejderbevægelsen som politisk drivkraft er en stor del af velstandsframgangen anvendt til at udvikle uddannelsesstilbud til alle, sundhedsvæsen og den sociale forsorg. I kraft af stigende skatter har man tilstræbt at sikre borgerne fri adgang til disse goder samtidig med, at de voksende private forbrugsmuligheder er blevet mere ligeligt fordelt.

Men de grundlæggende uligheder i økonomisk magt og formåen består. Samfundets bestræbelser for at fremme produktion og beskæftigelse har gjort det muligt for de besiddende at samle endnu større formuer, fordi den kapitalistiske produktionsform har kunnet sørge for stadig vækst i arbejdspladser og indtjening. Der har ikke været politiske muligheder for at gribe mere direkte ind i produktionsvilkårene og fordelingen af produktionsresultatet. Samfundets rolle har i det væsentligste været afgrænset til at sørge for veluddannet arbejdskraft, veludviklet transportsystem og andre servicefunktioner for virksomhederne og deres ansatte samt at hjælpe de grupper, der ikke har kunnet leve op til produktionslivets skærpede krav om præstations- og tilpasningsevne. Gennem sin konjunkturudjævnende skatte- og udgiftspolitik har samfundet endvidere søgt at afbøde de konflikter mellem hensynet til fuld beskæftigelse, prisstabilitet og betalingsbalance, som er uløseligt knyttet til det internationale kapitalistiske system.

Produktionen er blevet samlet i større og færre koncerner, der ofte er organiseret på tværs af landegrænser, og derfor kan handle med mindre hensyntagen til nationale regeringer og lønmodtagerorganisationer.

Bestemmelsesretten over oprettelse og nedlæggelse af arbejdspladser, organisationen af arbejdet og mulighederne for at påvirke forbrugernes adfærd er i stigende grad samlet hos et fåtal af topledere i de store selskaber.

Hvorfor er det så svært at komme løn-forskellene til livs?

Manglerne og planløsheden i samfundets indsats skyldes for en stor del, at det ikke politisk har været muligt at skabe forståelse for andet end lapperier. De negative følger af den ukontrollerede vækst har medført, at en væsentlig del af væksten er blevet opslugt af forøgede sociale omkostninger, hvilket blandt andet har vist sig i form af en større offentlig sektor.

Samtidig har man undladt at oplyse befolkningen tilstrækkeligt om betydningen af en veludviklet kollektiv service. Herved opfatter mange det offentlige som en formynder og ikke som en tjener.

I denne situation breder der sig en følelse af magtesløshed. Udviklingen forekommer uden plan og styring, eller man fornemmer en fjernstyring fra store koncerner eller offentlige kontorer.

Mistænksomheden over for andre samfundsgrupper forstærkes af mangel på kendskab til deres arbejde, af mangel på forståelse af samfundsnyttens i deres indsats, og af forståelig utilfredshed med uligheder i social og økonomisk placering.

Der opstår politisk rodløshed, som forstærkes af den proportionsforvridning, og de upræcise aggressioner mod de politisk ansvarlige, som visse massemedier udnytter.

Et stort antal mennesker opgiver at deltage aktivt i det politiske liv på grund af manglende tro på folkestyrets evne til at få styr på udviklingen.

Andre sætter kræfterne ind på at fremkalde en voldelig omstyrning af det kapitalistiske system.

Flere søger tilflugt i den opfattelse, at alt ville blive bedre, hvis blot staten holdt op med at begrænse deres forbrug gennem høje skatter og lod hver klare sit. Denne gammelliberalistiske tankegang overser, at den materielle fremgang er skabt blandt andet i kraft af, at samfundet har sørget for de nødvendige rammer. Den ser bort fra, at de sociale omkostninger sætter spørgsmålstegn ved ønskeligheden af fortsat økonomisk vækst. Og den præges af en ubegrænset optimisme med hensyn til det kapitalistiske systems mulighed for at omsætte teknologiske fremskridt i fortsat materiel fremgang.

Men det internationale økonomiske tilbageslag i energikrisens kølvand har netop på afgørende måde rystet forestillingen om en ubegrænset og krisefri økonomisk vækst.

Industrilandenes materielle fremskridt er til dels gennemført på de fattige folkeslags bekostning. Vi har udbyttet dem ved at udnytte deres billige råvarer og arbejdskraft og ved at udkonkurrere deres spæde industri. På grund af vor rovdrift på verdens rigdomme – f.eks. på energikilderne – trækkes de fattigste dele af verden endnu længere ned i økonomisk underudvikling.

Prøv at give eksempler på negative følger af den ukontrollerede vækst.

Hvordan ville det danske samfund blive, hvis den borgerlige liberalisme fik frit spil?

Vi ved, at vort uhæmmede forbrug af råstoffer og energi ikke kan fortsætte, fordi de naturlige reserver af en række vigtige råstoffer er begrænsede. Det forstærkes ved, at de lande der besidder råstofferne, vil beholde en stigende andel til egen produktion og kræve øgede priser for resten. Vi ved også, at uanset om uventet store reserver skulle blive fundet, så må væksten bringes under kontrol, før naturens kredsløb overbelastes på grund af tiltagende forurening.

Vi har længe anet denne sammenhæng. Men nu er videnskaben i stand til at fastslå, at selve de grundlæggende betingelser for menneskeligt liv trues af fortsat, ukontrolleret vækst i folketal og ressourceforbrug.

Vi må gennem et solidarisk og forpligtende internationalt samarbejde bremse varigt op i vore krav på ressourcerne og sikre en ligelig fordeling af verdens rigdomme, og derved bane vej for en stabilisering af folketallet. Kun således kan vi forhindre, at det bliver de selvregulerende kræfter i form af krig eller massedød af sult og forgiftning, der tilvejebringer en ny form for ligevægt for kommende generationer.

Allerede nu må vi indstille os på at der bliver snævrere grænser for stigningen i vort hjemlige forbrug, selv om vi – i afsvækket tempo – kan fortsætte med at forøge produktionen. U-landsbistand, dyrere råstoffer, øget investeringsbehov for at sikre konkurrenceevne og livskvalitet, samt krav om bedre betalingsbalance vil afstikke disse grænser. I kraft af forbedrede metoder vil den mulige og nødvendige vareproduktion blive fremstillet med stadig faldende arbejdsindsats. Det understreger nødvendigheden af at fordele arbejdet solidarisk, og ændre et forbrugsmønster, hvor vi har beslaglagt stadig flere goder, som er udnyttet mindre og mindre rationelt.

Den globale udfordring stiller således krav om store forandringer i vor adfærd og vort samfundssystem. Den vil betyde en indskrænkning i nationers, koncerners og individers udfoldelse, som er fremmed for grundtanken i det kapitalistiske system. Det stiller krav til planlægning og til styrkelse af fællesskabet.

Derfor er den demokratiske socialisme svaret på denne udfordring.

5. VÆKST I KVALITET

Det enkelte menneskes livsvilkår, trivsel og mulighed for at leve en meningsfyldt tilværelse, er den egentlige prøve på et samfunds kvalitet. Økonomisk tryghed og materiel velstand kan bidrage til at skabe et bedre samfund – men gør det ikke i sig selv. At udvikle et samfund med vækst i kvalitet er at sætte mennesket i centrum.

For at virkeliggøre dette må vi alle erkende, at fællesskabet er et nødvendigt gode. Den demokratiske socialismes krav om frihed, lighed og solidaritet udtrykker netop noget fundamen-

---

Tager man problemerne med overforbrug af råstofferne alvorligt – eller finder man at vanskelighederne overdrives?

Er der en sammenhæng mellem måden vi indretter samfundet på, og vilkårene for menneskets udvikling?

---

talt om forholdet mellem mennesker i et samfund, der er bedre end det nuværende. Forudsætningen for at vi kan skabe et samfund med øget livskvalitet er en dybtgående omvurdering af de værdinormer, vi lægger til grund for vor stillingtagen til samfundets udvikling. Dette illustrerer, at vi alle spiller en politisk rolle og har et medansvar.

Den politiske kamp er i sit væsen en kulturkamp om hvilket menneskesyn, der skal præge samfundet.

At vi på et solidarisk grundlag lader menneskets livsvilkår være bestemmende for vor stillingtagen får følger på alle samfundsområder: Vi må kræve øget lighed, netop fordi den økonomiske vækst begrænses. Planlægningen må tilstræbe skabelsen af miljøer, hvor folk kan arbejde, bo og leve i harmoni. Arbejdslivet må menneskeliggøres. Vi må kræve produkter, der faktisk er brug for, og som ikke har indbygget forældelse. Hensynet til bevarelsen af naturen må gives større vægt. Forskningen må mobiliseres i samfundets tjeneste. Solidariteten må indebære tryghed for alle. Følelsen af at høre til i samfundet må give sig udtryk i engagement og i vilje til at tage et medansvar. Vi må være åbne over for eksperimenter. Vi har erkendt, at der er grænser for vækst i kvantitet. For vækst i kvalitet er der ingen grænser.

6. DEN DEMOKRATISKE VEJ

Mål og midler hænger sammen. En politisk ideologi kan ikke vurderes eller forstås alene på grundlag af dens fremtidsvisioner og politiske indhold. Det er i det praktiske arbejde for ideernes virkeliggørelse, at deres sande indhold sættes på prøve. Derfor er den måde hvorpå en bevægelse og et parti arbejder i det daglige afgørende for vurderingen af bevægelsens egentlige målsætning.

I den fortsatte kamp for omformningen af det danske samfund i demokratisk, socialistisk retning bekender Socialdemokratiet sig uforbeholdent til folkestyret. Det danske folkestyre rummer i sig mulighederne for ad reformernes vej at ændre samfundet, fordi ansvaret herfor i sidste instans er lagt ud til den enkelte vælger. Andre bevægelser, der kalder sig socialistiske, mener at stå for en anden og mere direkte vej til socialismen. Socialdemokratiet tager afstand herfra. Netop fordi vort mål er et mere demokratisk samfund end det nuværende, og fordi det er fundamentalt at sikre, at folkets sejr og vores sejr er den samme, er den parlamentariske vej den eneste mulige.

Skal den parlamentariske vej føre til virkeliggørelse af ideerne må sigtet med de nødvendige kompromisser bestandig fastholdes og klargøres. Sammenhængen mellem det daglige politiske arbejde og de principielle målsætninger må hele tiden være klar. Kun derved forstås Socialdemokratiets politik, ligesom dette er forudsætningen for, at denne politik fremstår som et sammenhængende sæt af ideer overalt i samfundet, hvor partiet er engageret.

Hvad er kompromissets rolle i den demokratiske proces – og hvilke krav må man stille til kompromisserne?

I denne kamp er partiets – og partiorganisationens – rolle først og fremmest at udgøre en åben, bred og demokratisk struktur, der sikrer, at de synspunkter, som formuleres af medlemmerne kommer frem. Partiets arbejde bør i sig selv være en demonstration af de ideer om frihed, lighed og solidaritet, som vi ønsker at bygge samfundet på.

Det er folkets aktive medvirken overalt i fællesskabet, der giver folkestyret et reelt indhold.

7. INTERNATIONALT SAMARBEJDE

Kun gennem et internationalt samarbejde kan de største af menneskeheden problemer løses: Truslen om krig, kløften mellem rige og fattige lande, rovdriften på naturen og de multinationale selskabers ukontrollerede magtudfoldelse. Socialdemokratiet har fra sin start været en del af den frie internationale arbejderbevægelse. De grundsynspunkter der er drivkraften for Socialdemokratiet i omformningen af det danske samfund er også udgangspunktet for vor stillingtagen til verdensproblemerne.

Den voksende ulighed mellem rige og fattige lande, der fastholder flertallet af verdens befolkning i en situation præget af nød og håbløshed, er uværdig for menneskeheden og vil medføre voldsomme konflikter, dersom ikke en global solidaritetspolitik formuleres og gennemføres i et forpligtende samarbejde.

Bistanden fra Danmark til udviklingslandene må bestandig øges i omfang, og denne støtte må ydes i respekt for det enkelte lands forudsætninger. Såvel i den direkte udviklingshjælp som i internationale organisationer bør Danmark virke for, at der i særlig grad ydes hjælp til de lande, hvor man søger at skabe social retfærdighed, og der må ydes støtte til de kræfter, der kæmper sig hen imod politisk og økonomisk frigørelse.

Kravet om en mere retfærdig økonomisk verdensorden vil stille os over for nødvendigheden af tilpasninger i vor egen økonomi, samtidig med at hele det internationale økonomiske samarbejde vil blive påvirket. Over for dette krav fra udviklingslandene bør Danmark, bl.a. i FN og i EF, gå foran i formuleringen af en samarbejdspræget, solidarisk politik.

FN's rolle i verdensudviklingen må styrkes. En global, fælles myndighed er det nødvendige svar på de problemer, verden står over for. Dette gælder både i bekæmpelsen af uligheden og i bevarelsen af freden. Det er derfor en fundamental dansk interesse i FN at medvirke til, at en realpolitisk holdbar international retsorden vokser frem. Kun en sådan udvikling kan sikre freden og danne forudsætningen for fuldstændig afrustning.

Ligesom den økonomiske velstand er den politiske og militære magt ulige fordelt mellem verdens nationer. Nogle få lande er så dominerende, især hvad angår besiddelsen af moderne masseødelæggelsesvåben, at forholdet mellem disse

---

Hvad kan en mere retfærdig økonomisk verdensorden tænkes at indebære for Danmark? Er vi rede til at bære de økonomiske ofre dette kan medføre?

Fagbevægelsens styrke har lagt bånd på kapitalismen og fremtvunget bedre løn- og arbejdsforhold. Ad folkestyrets vej er gennemført beskyttelse af forbrugere og medarbejdere, f.eks. ved monopol- og priskontrol, forbud mod farlige produkter, og krav til arbejdsmiljøets indretning og til bekæmpelse af forurening.

Der eksisterer dog fortsat en konflikt både mellem teknologiske og sociale hensyn samt mellem private økonomiske interesser og den for helheden bedste anvendelse af ressourcerne.

Autoritær opbygning af virksomhederne sammen med viddreven specialisering af arbejdet begrænser den enkeltes overblik og indflydelse på egen arbejdsituation.

Den tekniske udvikling og koncentrationen i store koncerner med umådelige påvirkningsmuligheder gør det svært for samfundet at udøve effektiv kontrol med produkternes kvalitet og slå igennem med en information, der kan give forbrugerne overblik over deres valgmuligheder. Derved kan erhvervslivet fremelske visse materielle behov på bekostning af andre og vigtigere.

Erhvervenes investeringer i nye arbejdspladser stiller krav til samfundet om lige så store følgeudgifter til boliger, veje, skoler, institutioner og service. Det er således ikke alene de private, men også de samfundsmæssige investeringer, der risikerer at gå tabt, hvis en erhvervsvirksomhed lukker.

Alle de nævnte sammenhænge gør det nødvendigt at beføjelser, der hidtil har været knyttet til et fåtals ejendomsret til produktionsmidlerne, under forskellige former overføres til fællesskabet.

Gennem lovgivning om økonomisk demokrati må lønmodtagerne gives andel i virksomhedernes kapitaltilvækst. Medejendomsretten må organiseres i en fællesfond, med lige og solidarisk andel for alle lønmodtagere. Derved sættes en fremadskridende udjævning af den skæve formuefordeling i gang, og der skabes et instrument til at modvirke private kapitalgruppers magtstilling og bane vejen for en samfundsmæssig styring af investeringerne. Men den fælles ejendomsret skal i den enkelte virksomhed forvaltes af virksomhedernes egne ansatte, således at den direkte kan blive et redskab for et øget nærdemokrati.

Lønmodtagerne må have øget ansvar og bestemmelsesret på deres arbejdsplads. Målet må være at produktionen tilrettelægges så alle kan inddrages også i de dele af arbejdsprocessen, der er planlæggende og kontrollerende.

Det er gennem de faglige organisationers styrke og vitalitet – og deres nære samarbejde med Socialdemokratiet – vejen skal banes for demokrati i arbejdslivet.

Det offentlige og de kooperative virksomheder kan fremme en demokratisk udvikling også i det private erhvervsliv ved

Hvorfor står forbrugeren ofte så svagt?

Økonomisk demokrati – hvorfor og hvordan?

at gå i spidsen med udvidelse af de ansattes medbestemmelse på arbejdspladserne.

Også det fuldt udviklede økonomiske demokrati skal bygge på størst mulig decentralisering af de økonomiske beslutninger. Kun derved kan markedsøkonomiens fordele i henseende til at sikre gode og billige produkter bevares og udvikles. Og derved undgås den ineffektivitet og den bureaukratisering, der kendetegner de centralt dirigerede økonomiske systemer.

Men der er tre afgørende forudsætninger som må opfyldes, for at en markedsøkonomi af fællesejede virksomheder kan fungere socialt og samfundsøkonomisk tilfredsstillende:

1. Der må ske en udjævning af forskelle i aflønning og formuebesiddelse, for at sikre at markedskræfterne på socialt retfærdig måde kommer til at afspejle alle forbrugeres behov.

2. Der må gennemføres en vægtforskydning fra forbrugerbeskyttelse til mere aktiv forbrugerstyring af produktionen. Det kan ske ved forbedret forbrugerinformation fra samfundet, øget indsats fra kooperationen, større oplysning i skolerne, skærpede samfundskrav til produkternes kvalitet, og krav om at producenterne før markedsføring beviser nye produkters ufarlighed. Samfundet må stille krav til reklamens form og informative værdi.

3. Samfundet må ved planlægning og styring sørge for at de virksomhedsøkonomiske hensyn stemmer overens med de samfundsøkonomiske. Denne styring kan ske ved samfundsindflydelse på tildeling af kapitalmidler og gennem afgifter og tilskud. Herved kan man tilskynde til sanering af dårlige arbejdsmiljøer og lavtlønnede produktioner og kan bidrage til, at andre og bedre arbejdspladser oprettes. Man kan tilsvarende styre virksomhedernes geografiske placering, så der over hele landet sikres et varieret udbud af arbejdspladser og service. F.eks. kan produktioner, der på grund af særlige trafik- og miljøforhold belaster større bysamfund, tilskyndes til udflytning.

Socialdemokratiet ønsker således at udvikle et erhvervsliv af fællesejede og lokalt forvaltede virksomheder, der virker i en markedsøkonomi. Samfundet skal sikre forbrugernes valgmuligheder og gennem en rammeplanlægning og styring sikre den for helheden bedste anvendelse af ressourcerne. Hvor disse smidige virkemidler ikke er i stand til at sikre opfyldelsen af de overordnede samfundsmål kan direkte statsovertagelse blive aktuel. Det kan være tilfældet, hvor der findes stærke privatøkonomiske magtkoncentrationer som indenfor pengeformidling og forsikringsvæsen.

9. LIGHED OG TRYGHED

Uligheden er et netværk af indbyrdes sammenhænge: Der er stor sandsynlighed for at den enkeltes sociale baggrund be-

Hvordan sikrer vi børnene den bedst mulige start i tilværelsen?

stemmer uddannelse og indtjening. Lav løn er kædet sammen med fysisk og psyisk belastende arbejde, vantrivsel, sygdomsrisiko og ringe tryghed i ansættelsen. Lav løn er årsag til dårlige boligforhold og ringe muligheder for at få udbytte af fritid og ferier. Belastende levevilkår gør det vanskeligere at overskue samfundets sociale støttemuligheder, at sikre børnene baggrund for og støtte til at få en uddannelse, og hindrer aktiv medleven i samfundsforhold.

Samfundet kan yde den mest værdifulde indsats ved at støtte børnefamilien med økonomi, bolig og social bistand, der forhindrer at lav indtjening – eller andre forhold – hos forældrene bliver årsag til uoprettelige skævheder i småbørns opvækstvilkår.

Der må ydes støtte, så forældre med børn indtil 3 års alderen ikke af økonomisk nødvendighed tvinges til begge at have erhvervsarbejde. For at imødekomme børnenes behov for udvidet social kontakt i førskolealderen må der til alle gratis tilbydes samvær under pædagogisk vejledning. Allerede ved skolealderens begyndelse vil det kræve uforholdsmæssig stor indsats at rette op på de uligheder i småbørns udvikling, der er grundlagt ved vantrivsel og kontaktmangel.

Men det bør være folkeskolens fornemste opgave at afhjælpe børnenes ulige udrustning, udvikle deres tolerance og solidaritetsfølelse, og tilskynde dem til at tage kritisk stilling til samfundets problemer.

Skellene mellem de forskellige former for arbejde må nedbrydes. Indsatsen må gøres allerede i grundskolen, hvor teoretisk og praktisk uddannelse må ligestilles. Overgangen fra uddannelsen til arbejdsmarkedet må gøres mere smidig, således at der for den enkelte bliver en vekselvirkning mellem arbejde og uddannelse. Det må tilstræbes at alle erhvervsaktive i kortere eller længere perioder deltager i det rutinearbejde, der aldrig helt kan afskaffes. Herved kan vi formindske den nuværende mistænksomhed mellem de forskellige befolkningsgrupper, og således skabe en af forudsætningerne for den solidaritet mellem alle borgere, der er et grundtræk i den demokratiske socialisme.

På grund af de fortsatte fremskridt i de almene grunduddannelser og den hastige udvikling i kravene til viden og kvalifikationer, eksisterer der en alvorlig generationsbestemt ulighed i uddannelsesmæssige forudsætninger. Derfor må voksenuddannelse prioriteres højere, både de almene og specielle uddannelses tilbud. En væsentlig del af fremtidens arbejdstidsforkortelse bør omsættes i betalt frihed til videre uddannelse. Ved tilbud om faglig om- og opskoling i stor målestok skal samfundet lette tilpasningen til skiftende beskæftigelsesmuligheder og støtte en vandring bort fra lavtlønsområderne, der kan styrke den solidariske lønpolitik.

Udviklingen af fælleseje til produktionsmidlerne og demokratiske rettigheder for de ansatte på den enkelte arbejdsplads

Hvad skal vi ændre ved uddannelsessystemet for at det i højere grad fremmer lighed og forståelse mellem de forskellige grupper i samfundet?

Hvordan kan arbejdet fordeles mere solidarisk?

er den afgørende forudsætning for at ulige løn- og arbejdsforhold kan afskaffes.

Når lønmodtagerne sikres medejendomsret til kapitaltilvæksten lettes mulighederne for at føre en lønudjævrende politik inden for realistiske rammer for den samlede indkomstudvikling, samordnet med skatter og sociale tilskud gennem aftaler mellem staten og organisationerne. Derved modvirkes risikoen for en inflation, som kun gavner besiddere af fast ejendom, mens den kan få negative virkninger for beskæftigelsen.

Der må sikres en solidarisk fordeling også af beskæftigelsesmulighederne. Arbejdstiden må afkortes og gøres mere fleksibel. Derved understøttes yderligere ligestillingen mellem kønnene i arbejdslivet. Arbejdsformidlingen må have beføjelser og økonomi til at hjælpe mennesker med lav arbejdsevne til mindre krævende – men normalt lønnede – arbejdsfunktioner. Der må sikres adgang til tidligere folkepension, men samtidig gives forbedrede muligheder for at forblive i arbejdslivet efter eget ønske.

Alle må gives ensartede rettigheder med hensyn til tryghed i ansættelsen, erstatning for tabt arbejdsfortjeneste ved sygdom, ulykke og arbejdsløshed samt pension.

Det er samfundets forpligtelse at sikre gode og sunde boliger til alle. Enhver mulighed for spekulation i formuegevinst på jord såvel som på egen eller andres bolig må afskaffes. Det må sikres, at forskelle i boligudgift alene er udtryk for kvalitetsforskelle mellem ældre og nyt i såvel ejede som lejede boliger, således at fælleseje af boliger får bedre vilkår. Specielt bør børnefamiliens boligforhold støttes for at sikre, at hensynet til børnenes opvækst og familiens trivsel prioriteres højere end andre forbrugsgoder.

Den generelle indsats for lighed og tryghed er socialpolitikens fundament. Omfanget af det sociale bistandsapparat bliver en målestok for lighedspolitikens resultater: Jo bedre den generelle indsats lykkes, jo mindre bliver behovet for individuel bistand til at afhjælpe sociale problemer.

Der må imidlertid gennem en langsigtet planlægning ske en fortsat udbygning af samfundets serviceydelser indenfor uddannelse og trafik og omsorg for børn og ældre, ligesom pensionsudbetalingen vil øges på grund af et voksende antal ældre og førtidspensionister. Derfor må en stor andel af de samlede forbrugsmuligheder fordeles over fællesskabet. De store offentlige udgifter kræver et langt mere retfærdigt og smidigt skattesystem, så velstandsfordelingen effektivt udjævnes, samtidig med at de økonomiske mellemværender mellem borgere og samfund forenkles.

Den demokratiske socialisme har som mål et samfund, hvor arbejdet ikke blot er en nødvendig byrde, men en rettighed og en mulighed for udfoldelse. Arbejdsindsatsen skal derfor ikke drives fremad ved store lønforskelle. Skellet mellem ar-

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Hvem har egentlig nogen fordel af at jorden ikke ejes af fællesskabet?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

11. PROGRAMPUNKTER

Rettigheder og folkestyre

1. Ytrings- og trykkefrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, demonstrations- og strejkeret. Ligestilling uanset køn, race og tro. Økonomisk bistand til virkeliggørelse af lighed for loven.
2. Direkte og hemmelige valg. Parlamentarisme. Fortsat udvikling af vort forfatningsmæssige demokrati. Afskaffelse af ordenssystemet.
3. Størst mulig lokal selvstyre på alle planer. Offentlighed i forvaltningen. Bekæmpelse af bureaukrati.
4. Alle sikres retten til uddannelse og arbejde.

Internationalt samarbejde

1. Danmarks selvstændighed sikres. Den internationale udvikling påvirkes i retning af global solidaritet, fred og samarbejde. FN's rolle styrkes.
2. Øget bistand til udviklingslandene. Støtte til en økonomisk verdensorden, der sikrer udligning mellem fattige og rige lande.
3. Støtte til folkelige bevægelser, der kæmper mod økonomisk og politisk undertrykkelse.
4. Fortsat udbygning af det nordiske samarbejde, også i internationale organisationer.
5. Aktiv deltagelse i realistiske løsninger på fælles problemer i EF.
6. Støtte til afspænding og samarbejde på tværs af traditionelle konfliktlinier. Forbliven i NATO så længe organisationen anvendes til at sikre et balanceret grundlag for afspænding og samarbejde mellem Øst og Vest.

Arbejdet

1. Medbestemmelse for den enkelte på egen arbejdssituation.
2. Kortere og mere fleksibel arbejdstid. Solidarisk fordeling af arbejdet.

Forbud mod overarbejde og natarbejde, der ikke tjener almennyttige formål.

3. En arbejdsmiljøpolitik, der forhindrer at ældre, svagelige og dårligt uddannede udstødes af arbejdslivet.
Afskaffelse af helbreds- og trivselstruende akkorder. Forbud mod sundhedsfarlige produktionsformer. Intensiveret forskning på disse områder.
De faglige repræsentanters kontrol med arbejdsmiljøet.
4. Øget indsats fra arbejdsformidlingen for at forbedre de udsatte gruppers arbejdsmuligheder. Økonomi og beføjelser til at indplacere mennesker med lav arbejdsevne i det normale arbejdsliv. Øget opsøgende virksomhed gennem samarbejde med arbejdstilsynet, uddannelsessteder, social- og sundheds- og egnsudviklingsmyndigheder.
5. Ensartede rettigheder for alle med hensyn til tryghed i ansættelse og erstatning for tabt arbejdsfortjeneste ved sygdom, barsel, ulykke og arbejdsløshed.

Bolig og trafik

1. Samfundet skal sikre gode og sunde boliger til alle.
Mulighed for spekulation i jord og bolig afskaffes. Jord til boligformål overtages gradvis af samfundet.
Økonomisk ligestilling mellem alle boligformer, så kollektivt eje af boligerne får bedre vilkår.
Speciel støtte til børnefamiliernes boligforbrug.
2. Planlægning for et storsamfund af lokalsamfund med et alsidigt bymiljø.
Udbygning af lokalsamfundet, så der sikres adgang til individuel udfoldelse og aktivt fællesskab, også for børnene.
Placering af friarealer, skoler, daginstitutioner, butikker, social- og sundhedstjeneste, sportspladser, ungdomsklubber og værts- og forsamlingshuse i nærheden af boligerne.
3. Konsekvent gennemført beboerdemokrati.
Lokale råd til gavn for nær kontakt mellem den enkelte og byfællesskabet.
4. Planlægning af lokalsamfundene i harmoni med et landsdækkende kollektivt transportnet.
Støtte til bevarelse af eksisterende landsby- og ø-samfund.
5. Bedre transportmuligheder, øget trafikikkerhed, miljøbevarelse og mindsket ressourceforbrug gennem en styrket kollektiv trafik. Hyppigere befordring, bedre komfort og en solidarisk takstpolitik.
Samordning og sikring af trafikbetjening også i de tyndt befolkede områder ved oprettelse af regionale, offentlige trafikelskaber.

Social- og sundhedspolitik

1. Social- og sundhedspolitikken skal sikre, forebygge og helbrede. Den forebyggende indsats styrkes gennem sammenhængende planlægning for bolig, uddannelse, beskæftigelsesvilkår, arbejdsmiljø og indkomspolitik.
2. De sociale og sundhedsmæssige ydelser finansieres solidarisk.
3. Social- og sundhedstjenesten samordnes og decentraliseres. Den folkelige medvirken udvides. Den enkeltes indflydelse på egen situation respekteres.
4. Alle medarbejdere – herunder læger og tandlæger – ansættes af det offentlige. Apotekervæsenet overtages af samfundet. Medicinalindustrien underlægges fuld offentlig kontrol. Al nødvendig medicin gøres gratis.
5. Enhver handicappet sikres levestandard på linie med andre, og skal i videst mulig omfang have mulighed for at leve som andre og blandt andre.
6. Fuld og gratis dækning af børnehaverbehovet. Økonomisk støtte, så forældre med børn under tre år ikke tvinges til begge at have erhvervsarbejde.
7. Bedre adgang til førtidspension eller pension kombineret med deltidsarbejde under særlig hensyntagen til nedsat arbejdsevne. De ældres forbliven i egen bolig under nødvendig pleje sikres længst muligt. Plejehjem og beskyttede boliger placeres i almindelige boligmiljøer.
8. Opbygning af et ensartet og solidarisk pensionssystem for alle til afløsning af de forskellige offentlige pensionsordninger. Samfundets støtte til private pensionsordninger afvikles i takt hermed.

Uddannelse og forskning

1. Lige uddannelsesvilkår for alle uanset indkomst og bopæl.
2. Langsigtet planlægning for at sikre rationel udnyttelse af ressourcerne i uddannelsessystemet med særlig hensyntagen til de svageste grupper.
3. Grunduddannelsen skal modvirke ulige startvilkår og give det fælles grundlag for deltagelse i demokratiet. Gennem indhold og arbejdsformer udvikles selvstændighed, ytringsduelighed og samarbejdsevne. Uddannelsesindholdet og erhvervs- og uddannelsesvejledning skal fremme ligestilling mellem kønnene. Grunduddannelserne må have nær kontakt med samfundets og arbejdslivet. Politiske, faglige og andre idebetonede organisationer inddrages i skolens arbejde.

4. Uddannelsessystemet efter den grundlæggende uddannelse indrettes under hensyntagen til samfundets behov og den enkeltes ønsker og forudsætninger.
 Enhver uddannelse opbygges som trin, der både giver erhvervskompetence og åbner adgang til fortsatte studier. Bedre overgangsmuligheder mellem de forskellige uddannelser.
 Krav om erhvervsarbejde før fortsatte studier til gavn for øget kontakt og forståelse mellem samfundsgrupperne.
5. Alle elever og uddannelsessøgende sikres medbestemmelse og organisationsfrihed.
6. Lovfæstet ret til frihed til videre uddannelse. Kraftig udbygning af almen og erhvervsmæssig voksenuddannelse. Opsøgende virksomhed over for grupper med uddannelsesmæssigt efterslæb.
7. Samfundsorienteret forskning stimuleres. Øget støtte til erhvervsforskning og produktudvikling kombineres med gevinsttilbageførsel til samfundet.
 Den forskning, som ikke sigter mod umiddelbar nyttevirkning sikres gode vilkår.
8. Det økonomiske udbytte af forskningsresultater, frembragt på offentlige institutioner, skal tilfalde samfundet. Bedre mulighed for andre end staten og erhvervslivet for at stille opgaver af almennyttig karakter til forskningen.

Kultur

1. Kulturkampens mål er nedbrydning af klasseskel og privilegier og fremme af fællesskab, lighed og medbestemmelse i alle dele af samfundslivet.
 Samfundet skal støtte individuel og kollektiv frigørelse ved bekæmpelse af uvidenhed og fordomme og ved at åbne muligheder for eksperimenter.
2. Retten til at meddele og modtage informationer og meninger sikres mod begrænsningerne fra kapitalkoncentrationer og markedsmekanismer. Adgang for alle grupper og interesser til radio, TV og presse.
 Afvisning af reklamefinansiering af radio og TV.
3. Adgang for alle til at kende og leve med i teater, musik, litteratur, bildende kunst, film m.v. gennem skolernes undervisning, samfundets præsentation og brug af kunsten og en opsøgende kulturformidling.
 Udbygning af folkebibliotekerne til lokale aktivitetscentre. Adgang for alle til at låne, købe, bruge, producere og få udbredt kunstneriske og kulturelle udtryk i videste forstand.
 Bedre vilkår for idrætsudøvelse samt for lokalt, folkeligt kulturliv og amatørvirksomhed.

4. Den kunstneriske frihed sikres ved samfundsstøtte ud fra alsidige og sociale vurderinger.
Kunsten i alle dens udtryksformer og befolkningens valg af kulturelle tilbud friholdes af kommercielle og andre særinteresser.

Erhverv, ressourcer, miljø

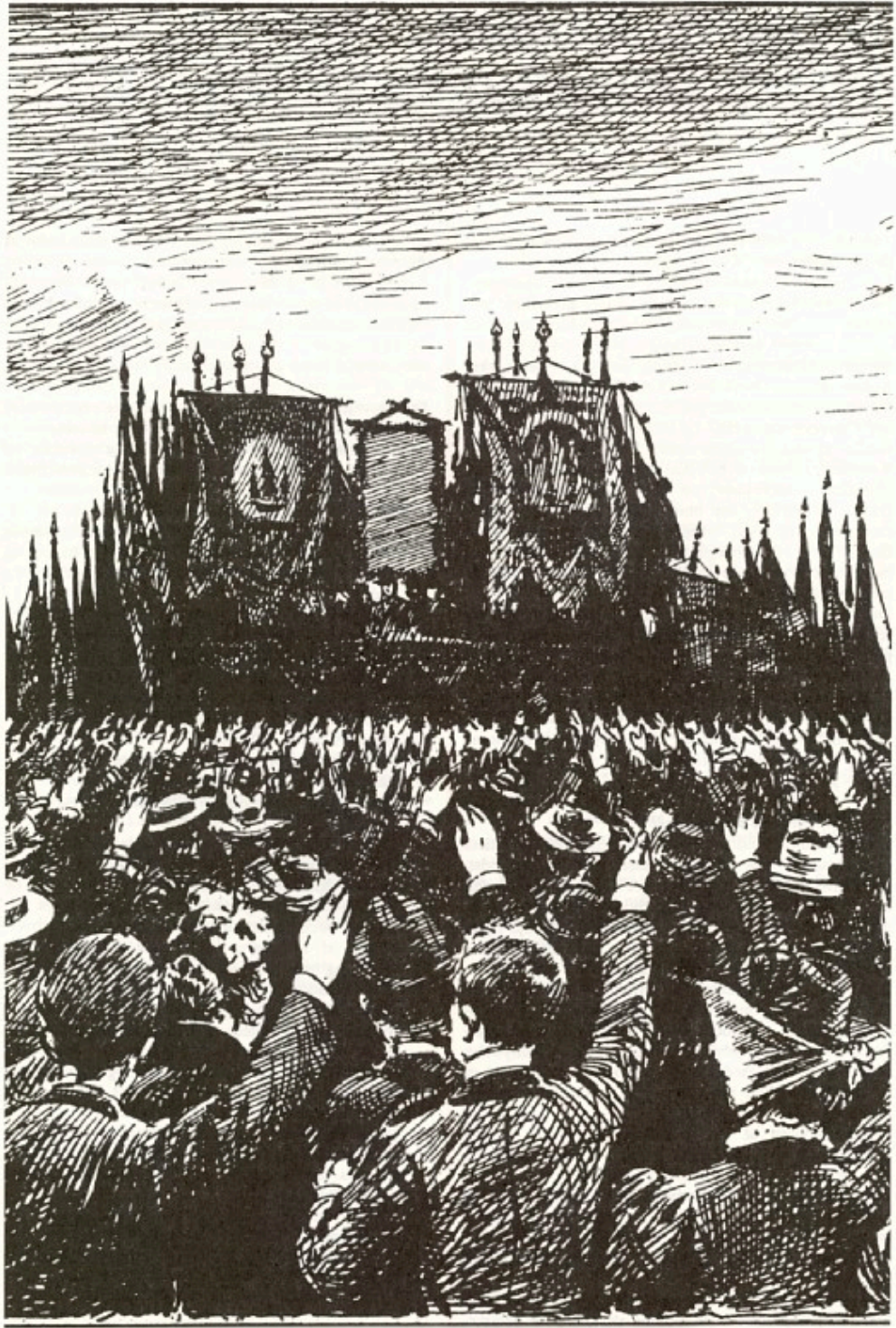
1. Samordning af den fysiske og økonomiske planlægning indenfor hele den offentlige sektor.
Styring af erhvervsudviklingen, så alle dele af landet sikres varierede beskæftigelsesmuligheder og service.
Vurdering af offentlige institutioners placering i landsplanmæssig sammenhæng.
2. Samfundseje af nationale energikilder. Samfundsstyring af energiforsyning og udvikling af ny energiformer.
Samfundskontrol med jordens anvendelse. Inddragelse af samfundsskabte værdistigninger i fast ejendom.
3. Kollektiv medejendomsret for alle lønmodtagere. Fælles-ejet fond til sikring af risikovillig erhvervskapital og til støtte for demokratisk styring af kapitalmidlernes anvendelse.
Samfundskontrol med kredit- og forsikringsvæsen, og med andre privatøkonomiske magtkoncentrationer, herunder multinationale selskabers virksomhed.
4. Forbedret offentlig kontrol med produkters kvalitet. Krav til virksomhederne om dokumentation for at stoffer, materialer og færdige produkter er fri for sundhedsfare eller gene for medarbejdere og forbrugere.
Aktiv forbrugerinformation.
Styrket monopolkontrol.
5. Tilskyndelse til produktionsomlægninger, der begrænser forurening og ressourceforbrug. De der forurener skal betale for forureningens afskaffelse. Afgifter på knappe ressourcer og tilskud til genanvendelse.

Skattepolitik

1. Skattepolitikken skal sikre
  - midlerne til at opretholde den offentlige aktivitet der er forudsætningen for social tryghed og god service fra fællesskab til borger
  - retfærdig byrdefordeling og øget lighed i velstandsfordelingen
  - udvikling af et mønster for produktion og forbrug, der stemmer overens med medarbejdernes og forbrugernes langsigtede interesser.
2. Størsteparten af samfundets indtægtsbehov dækkes ved forbrugsafgifterne og en proportional kildeskat på al ud-betalt indtægt fra virksomhederne.

Socialdemokratiets første principprogram, vedtaget i 1913

Arbejdet er kilden til al værdi og arbejdets udbytte bør derfor tilfalde dem, som arbejder.

I det nuværende samfund bliver den private ejendomsret til produktionsmidlerne (jord, grund, fabrikker, maskiner, råstoffer, samfærdselsmidler osv.) i stigende grad midlet, hvorved kapitalistklassen, et mindretal af samfundets medlemmer, tilvender sig udbyttet af menneskeheden arbejde. Overklassens herredømme over produktionsmidlerne medfører politisk ufrihed, social ulighed, splid mellem nationerne og skaber elendighed for samfundets produktive medlemmer.

Voksende masser af befolkningen forvandles til besiddelsesløse lønarbejdere, og de tekniske hjælpemidlers mægtige udvikling, der burde komme alle samfundets medlemmer til gode, bringer i stigende grad det store flertal, ikke blot de egentlige lønarbejdere, men også den øvrige arbejdende befolkning, ind under kapitalens magt og udbytning.

Denne samfundstilstand – kapitalismen – umuliggør en retfærdig fordeling af samfundets udbytte, fremkalder planløs produktion, hvorved uhyre værdier går til grunde, skaber kriser og arbejdsløshed, splitter samfundet i stadig hæftigere interessekrige og spalter det sluttelig i to modsatte lejre i en bestandig mere omfattende og bevidst indbyrdes klassekamp. Socialdemokratiet kræver derfor produktionsmidlernes overgang til samfundsejendom – socialismen.

Socialdemokratiets hovedformål

Ud fra denne grundopfattelse er det Socialdemokratiets mål at samle hele arbejderklassen i et klassebevidst, socialistisk arbejderparti, at erobre magten i samfundet, at afskaffe det kapitalistiske privateje til produktionsmidlerne, at omdanne det til socialistisk fællesje og at organisere det arbejdende folk til at overtage og drive produktionen i det socialistiske samfund.

Som midler hertil tjener arbejdernes organisation på de økonomiske og politiske områder, udbredelse af oplysning og særlig af kundskab om det kapitalistiske samfunds tilstande og udvikling, erhvervelse og udnyttelse af alle borgerrettigheder og ethvert andet middel, der er i overensstemmelse med den foran fremsatte grundopfattelse.

Gennemførelsen af det socialistiske fællesje og den socialistiske produktion vil betyde tilintetgørelsen af alle former af udbytning, undertrykkelse og social ulighed. Den vil med alles samarbejde i den materielle og åndelige produktion medføre en hidtil ukendt rigdom både på det materielle og på kulturlivets områder. Men arbejdernes frigørelse må være arbejderklassens eget værk.

Arbejdernes stilling og den voksende klassekamp er i alle lande med kapitalistisk produktion væsentlig den samme,

og ved denne produktionsmådes internationale karakter bliver arbejdernes interesser overalt de samme og fælles. I erkendelse heraf føler Socialdemokratiet i Danmark sig som del af og erklærer sig solidarisk med den klassebevidste internationale arbejderklasse, hvis verdenshistoriske opgave er alle menneskers fuldkomne frigørelse uden hensyn til køn, race eller nationalitet.

Som overgang til samfundets socialistiske organisation, til beskyttelse for det arbejdende folk og til fremhjælpning af dets økonomiske, intellektuelle og moralske vel opstiller det danske Socialdemokrati følgende fordringer:

I. Politiske og kulturelle krav

1. Almindelig, lige og direkte valgret med hemmelig afstemning til alle offentlige hverv for mænd og kvinder fra 21 års alderen. Valgdagen en almindelig fridag.
2. Etkammer system. Al udøvende og lovgivende myndighed hos folket gennem dets repræsentation. Folkeafstemning i vigtigere spørgsmål og forslagsret for befolkningen. Administrationen direkte under folkerepræsentationen.
3. Fuldstændig ytrings-, presse-, forsamlings- og foreningsfrihed.
4. Religionen en privatsag. De religiøse samfund ordner selv deres egne anliggender.
5. Afrustning. Internationale stridigheder afgøres ved voldgift.
6. Skole- og undervisningsvæsenet ordnes af staten under kommunernes medvirken. Fælles, vederlagsfri og forpligtende skoleundervisning i hverdags- og heldagsskoler. Religionsundervisning udelukkes. Offentlige børneopdragelseshjem. Det offentlige overtagelse af skolebørns underhold. Adgang til den højere og højeste undervisning uden hensyn til ydre kår. Offentlig teknisk og faglig uddannelse.
7. Obligatorisk fysisk opdragelse af ungdommen.
8. Vederlagsfri retshjælp. Offentlig og mundtlig retspleje. Nævningedomstole udgåede fra almindelig valgret for alle fuldmyndige mænd og kvinder. Sikring mod misbrug af varetegtssarrest. Omformning af straffesystemet til et forbedringssystem efter humane principper. Lovovertrædelser, der er en følge af de sociale og politiske klassekampe, må ikke behandles som forbrydelser. Afskaffelse af militære og gejstlige retter.
9. Tjenestetyende, søfolk og andre medborgere, der er underkastet særlige love, stilles i politisk og retslig henseende lige med andre samfundsmedlemmer.

II. Økonomiske og sociale krav

10. Afskaffelse af skatter og love, som skaber værefordyrelse for befolkningen. Direkte skat på indkomst, formue og grundbesiddelse, herunder indførelse af en grundværdistigningsafgift. Arveafgift. Stærkt stigende skala i beskattningen.

11. Stat og kommune overtager de store samfærdsels- og samkøvsmidler samt alle monopoler og alle virksomheder, der antager karakter af monopoler. Også anden produktion organiseres efterhånden under samfundets umiddelbare ledelse eller kontrol.

12. Stat og kommune udfører selv de offentlige arbejder, eventuelt under medvirken af arbejdernes organisationer. Hvor licitation endnu består, sikres der arbejderne tariffmæssige vilkår.

13. Fideikommisser, len og stambuse samt præstegårdsjorder inddrages og gøres tilgængelige for det arbejdende folk.

Udyrkede arealer, jord, der samfundsmæssigt set er uforsvarligt anvendt, samt andre jorder, som samfundet har særlig interesse i at eje, erhverves.

Samfundets ekspropriationsret udvides. Jord i offentlig besiddelse bør som regel ikke afhændes til privateje.

Brugen af den i samfundets besiddelse værende dyrkelige jord overdrages til landarbejdere og ligestillede. Hvor det er fornødent, tilvejebringes de nødvendige driftsmidler af samfundet. Hvor fællesdrift helt eller delvis anses at være fordelagtig, bidrager stat og kommuner til dens fremme.

Staten yder i øvrigt sin støtte til fremhjælpning af landbruget, således ved ydelse af driftslån, ved hjælp til grundforbedringer o.l. til de små landbrug. Staten opretter landbrugsskoler og forsøgsstationer i landets forskellige egne.

Staten giver regler for og fører tilsyn med private fæste- og lejhuses opførelse, indretning og benyt-

telse, ligesom staten og kommunerne søger at modvirke udbytningen gennem grundspekulation ved tilvejebringelse af boliger for arbejdere.

Hvor brugsretten til samfundets jord er overdraget enkelte personer eller sammenslutninger, fastsættes en afgift af jorden i forhold til dens værdi.

14. Offentlig statistik angående arbejds- og omsætningsforhold, produktion og forbrug.

15. Offentlig vederlagsfri sygepleje. Human omsorg for syge, gamle og uarbejdsdygtige ved staten. Forsikring mod arbejdsløshed.

16. Lovbestemt maksimalarbejdsdag på højst 8 timer. – Mænds og kvinders arbejde i samme industrigren betales efter fælles tarif. – Afskaffelse af det på udbytning beregnede hjemmearbejde. – Forbud mod søndags-, helligdags- og natarbejde, som ikke er samfundsnødvendigt. – Forbud mod alt lønarbejde eller arbejde, der hindrer børns skoleuddannelse i den skolepligtige alder.

17. Kontrol med arbejdspladser, fabrikker, værksteder, forretningslokaler, handels- og fiskerifartøjer og overhovedet alle steder, hvor der arbejdes for løn, samt med arbejderboliger, der udlejes af arbejdskøbere, og med lokaler, der anvises arbejdere til opholds-, spise- eller sovested, ved personer, valgt af arbejdere. – Der opføres kommunale arbejderboliger, til hvilke der ydes statstilskud. Boligerne forbliver kommunens ejendom. Udgifterne for brugerne af disse boliger må ikke overstige de til vedligeholdelse, forrentning og amortisation nødvendige beløb.

18. Udførelse af arbejdet i straffe- og forsørgelsesanstalter på en sådan måde, at det ikke konkurrerer med det almindelige, normalt udførte arbejde i samfundet udenfor.

Forbud mod overdragelse af arbejdskraften i sådanne anstalter til private arbejdskøbere.

Vejen frem, Socialdemokratiets principprogram, vedtaget i 1961

Den demokratiske socialisme har som mål at frigøre mennesket, sikre dets tryghed og give det mulighed for en fri udvikling under ansvar over for fællesskabet. For at nå dette mål må fællesskabet lægge rammene for samfundets udvikling. Hensynet til hele befolkningen må sættes over private profitinteresser. Almenvellet må være afgørende ved planlægningen af fælles opgaver.

Den igangværende tilpasning af ejendomsretten må fortsætte. Formerne, hvorunder samfundet yder sin indsats og gør sin indflydelse gældende, må i hvert enkelt tilfælde bestemmes ud fra en vurdering af helhedens vel og indebærer såvel offentlig som privat ejendomsret. Hvor hensynet til samfundet kræver det, må fællesskabet tage det fulde ansvar for investering og produktion. Det enkelte menneske må sikres større indflydelse og påtage sig et virkeligt medansvar i såvel samfund som på arbejdsplads og i organisationer. De store tekniske og videnskabelige fremskridt åbner uanede muligheder for fremgang og velfærd for alle verdens folk. Atomaalderen stiller dem samtidig over for truslen om total undergang. Gennem aktiv deltagelse i internationalt samarbejde må vort land yde sit til en afværgelse af de farer, atomkraften rummer. Danmark må bidrage til en kontrolleret international afrustning og derved til afspænding uden prisgivelse af sikkerheden. På menneskerettighedernes grund vil den demokratiske socialisme sikre alle folk og alle lande frihed og fred. Vejen må gå gennem internationalt samarbejde og gennem åben kontakt mellem forskellige verdensdele, forskellige folkeslag og forskellige kulturformer.

For den demokratiske socialisme er kravet om menneskets frihed uløseligt forbundet med kravet om økonomisk retfærdighed og lige adgang til kulturgoderne. Her ved bliver den demokratiske socialisme modsætningen til diktatur og kapitalisme. Menneskets frigørelse er umulig under et diktatorsystem, der berøver de enkelte borgere deres elementære frihedsrettigheder.

Men menneskets frihed er heller ikke sikret, så længe de økonomiske privilegier, som kapitalismen har skabt, opretholdes. Gennem det menneskelige fællesskab skal sådanne samfundsformer udvikles, at de videnskabelige og tekniske fremskridt bliver til velfærd for alle mennesker, og fredeligt samarbejde sikres mellem alle jordens folk. Fremtidens udfordring er kravet om frihed og fred, tryghed og velfærd for menneskene. Den demokratiske socialisme er svaret på denne udfordring.

Frihed og fællesskab

Respekten for mennesket og viljen til at skabe lige muligheder for alle tilværelsen igennem er det grundlag, hvorpå den demokratiske socialisme bygger.

Trosfrihed, tankefrihed og talefrihed er forudsætninger for, at det enkelte menneske kan opnå fuld personlig

udfoldelse. Organisationsfrihed, forsamlingsfrihed og ytringsfrihed er de helt afgørende betingelser for, at et folkestyre kan bestå og udvikles.

Men den demokratiske socialismes frihedsbegreb rækker videre. Det kapitalistiske system medfører en økonomisk ulighed langt udover, hvad den enkeltes indsats betinger. Denne ulighed betyder frihed for de få på bekostning af de mange.

Den demokratiske socialisme må derfor arbejde for en demokratisering af hele samfundslivet, så det enkelte menneske får forudsætninger for frit valg, erhvervsmæssigt og kulturelt. Det kapitalistiske samfunds ulighed og den uhemmede økonomiske magtudfoldelse er den virkelige fare, der truer et frit samfund. Den samfundsmæssige planlægning er midlet til at undgå den utryghed og det kaos, der er det politiske diktators grobund og den alvorligste trussel mod den personlige frihed.

Menneske og samfund

Demokrati er styre ved folket gennem dets valgte repræsentanter. Der må ikke bestå nogen politisk myndighed, som ikke er udgøet af frie og hemmelige valg.

Samfundets styre må have sådanne former, at det kalder på befolkningens virkelyst og interesse. I det omfang, hensynet til samfundshelheden gør det muligt, må afgørelserne træffes lokalt, således at befolkningen drages direkte ind i et aktivt medarbejderskab.

Enhver form for bureaukrati i privat og offentlig administration skal modvirkes, og magtmissbrug hindres.

Det er nødvendigt for bevarelsen af et frit folkestyre, at opdragelse til demokrati får en central placering i hjem og i skole, på arbejdsplads og i folkeoplysning, således at der i højere grad kaldes på den enkeltes ansvarsbevidsthed og forpligtelse over for medmennesket og over for samfundets anliggender.

Tryghed i arbejde

Alle har ret til arbejde. Den samfundsmæssige planlægning er midlet til at sikre fuld beskæftigelse og stadige økonomiske fremskridt. Samtidig er det afgørende at fremme samarbejdet mellem det offentlige og erhvervslivets parter.

Det er en samfundsmæssig interesse, at trygheden i arbejdet finder sådanne former, at erhvervslivets udvikling ikke hæmmes. Forudsætningen for den højst mulige levestandard er såvel fuld beskæftigelse som et ydedygtigt erhvervsliv.

Det er nødvendigt at forene et effektivt erhvervsliv med et menneskeligt sundt klima på arbejdspladsen.

Der må lægges afgørende vægt på det snævrere mulige samarbejde med den frie fagbevægelse. Gennem de faglige organisationer sikres lønmodtagerne medbestemmelseret over løn og arbejdsforhold og større direkte indfly-

delse indenfor erhvervslivet. De store tekniske og økonomiske forskydninger understreger nødvendigheden af en fortsat faglig og politisk indsats for at skabe tryghed i ansættelsen. Arbejdet skal betales efter sit værd. Der må skabes lige mulighed for erhvervsmæssig uddannelse, lige kvalificerede må have samme adgang til ethvert arbejde, og lige løn for mænd og kvinder må gennemføres fuldt ud. Forsat fremgang sikres for lavtlønnede befolkningsgrupper, således at den økonomiske ulighed udjævnes.

Ejendomsret og almenvel

Den lovgivende magt sætter grænserne for ejendomsrettens udøvelse under hensyn til almenvellet. Blot det at eje må ikke give uindskrænket råderet over produktionsmidlerne.

Gennem en langsigtet planlægning for hele landet og for landets enkelte egne lægges rammerne for investeringernes retning og størrelse, ligesom der sikres en hensigtsmæssig placering af boliger og erhvervsliv. Særinteresser må ikke hindre det offentlige i at tage et selvstændigt initiativ, hvor og når dette er påkrævet. Dette gælder ikke mindst over for de store investeringer, der er en konsekvens af den tekniske udvikling. Spekulation i jord og andre naturværdier må hindres. Der må indføres fuld grundskyld. Skævheder i den befolkningsmæssige og erhvervsmæssige udvikling må undgås. Det offentlige må aktivt medvirke til en fortsat erhvervsudvikling ikke mindst i de tyndt befolkede egne. Befolkningen må sikres fri adgang til skov og strand, og væsentlige naturværdier må beskyttes.

Der må gives offentligheden mulighed for at følge og vurdere udviklingen indenfor de store virksomheder. For at hindre en uønsket magtkoncentration må det offentlige fremme overgangen til virksomhedsformer, hvor ledelsen gøres ansvarlig over for samfundet, hvor lønmodtagerne sikres andel i opsparing og investering, og hvor overskuddet går til fælles formål. Ansvar for ledelsen må ligge klart, og der må sikres medarbejderne større indflydelse og virkeligt medansvar. I et moderne samfund kan demokratiet ikke holdes ude fra arbejdspladsen. Det industrielle demokrati må sikres såvel i de enkelte virksomheder som indenfor den enkelte branche som helhed.

Alle er forbrugere

Alle er forbrugere, men over for erhvervslivet står den enkelte forbruger svagt. Gennem Kooperationen opnår forbrugerne medindflydelse på erhvervslivets forhold. Det er en samfundsmæssig opgave at fremme såvel produktionens som vareomsætningens effektivitet.

Hvor forbrugerne opretter egne virksomheder, og i øvrigt hvor erhvervslivet frit konkurrerer, skabes de former for produktion og vareomsætning, der er til forbrugernes gavn. Samfundet må sikre, at forbrugernes interesser ikke kænkes af monopoler, prisaftaler og andre former for konkurrencebegrænsning. Ethvert misbrug på forbrugernes bekostning må bringes til ophør. Forbrugerne må beskyttes mod vareforfalskning, misvisende reklame og urimelige betalingsvilkår. Der skal sikres forbrugerne sådanne oplysninger om de enkelte forbrugsgodters art og indhold, at de får mulighed for et selvstændigt forbrugsvalg. Gennem en aktiv forbrugerpolitik må samfundet sikre den enkeltes indkomst størst mulig købekraft.

Skat efter evne

Beskatningen har til formål at fremskaffe de midler, der er nødvendige for at varetage fælles opgaver, og skal desuden virke udjævende på uligheden i indkomst og formue. Skattepolitikken må indgå som et led i samfundets bestræbelser for at mindske virkningen af de skiftende konjunkturer, således at produktion og beskæftigelse sikres. Beskatningen bør tilrettelægges således, at den ikke modvirker lysten til øget indsats. Et effektivt og hensigtsmæssigt ligningssystem må sikre, at vanskeligt kontrollable indtægter kommer til at bære deres andel af fællesskabets forpligtelser i lighed med lønmodtagere og andre med let kontrollable indtægter. Den indkomst, der svarer til det nødvendige for en families eksistens, bør ikke beskattes. Kapitalgevinster, der opstår uden egen arbejdsindsats, må gennem beskatning sikres til finansiering af samfundsmæssige investeringer og derved modvirke en privat kapitalkoncentration og sikre ned-sættelse af skat på arbejde.

Store formuer erhvervet ved arv fastholder uligheden i samfundet og giver et fåtal mulighed for at nyde uden at yde. Beskatningen af større arvelodder må derfor indgå som et vigtigt led i samfundets bestræbelser for at forhindre formue- og magtkoncentration og for at skabe en lige start for alle.

Fællesskabets forpligtelser

Det er en aktiv socialpolitik mål at skabe tryghed for alle. Alle i samfundet er omfattet af sociale sikringsordninger, der gælder ved ulykker og arbejdsløshed, sygdom og invaliditet, ligesom folke- og enkepensionen er blevet en almen ret.

Disse ordninger må udbygges og følge den almindelige velstandsstigning i samfundet.

Den sociale forsorg må i stigende grad tage sigte på den enkeltes velfærd. Det er fællesskabets forpligtelse at bistå alle, hvis tilværelse trues af utryghed og nød. Samfundets indsats skal ikke blot have til formål at opretholde tilværelsen for den enkelte, men ud fra individuelle hensyn sætte enhver i stand til at løse egne problemer.

Der må gennem revalidering gives de erhvervshemmede og handicappede de bedst tænkelige betingelser for at udvikle og optræne de evner, de har i behold, for at sætte dem i stand til at føre en normal tilværelse. Gennem fællesskabet skal tryghed skabes for den enkelte og for familien.

Familie og hjem

Det er af afgørende betydning både for den enkelte og for samfundet, at der skabes gode betingelser for familiens liv. Den hastige udvikling i det moderne samfund medfører for mange en følelse af utryghed og afmagt. Derved øges kravene til familie og hjem.

Samfundet har en forpligtelse til at fremme et byggeri af boliger, der forbinder kvalitet og rummelighed med den lavest mulige omkostning. Spekulation i boligen må afskaffes. Effektiv kontrol med byggeudgifter og husleje må gennemføres. Den menneskeret, som den gode bolig er, må ikke kænkes af private erhvervsinteresser.

Alle har ret til en egnet bolig uanset familief forhold og alder. Vanskelige økonomiske kår må ikke hindre, at familien eller den enkelte kommer til at bo under gode og sunde forhold. Der må gives den opvoksende generation de bedst mulige vækstbetingelser. Børnetilskud må

have en sådan størrelse, at såvel familier med børn som enlige forsørgere værnes mod social forringelse af levevilkårene, og børnene mod økonomisk utryghed under deres opvækst.

Til støtte for både hjemme- og udearbejdende mødre må der findes almenyttige børneinstitutioner, der dækker det sociale og pædagogiske behov. Den stadigt stigende fritid giver rige muligheder for tilfredsstillelse af personlige interesser og behov både i og udenfor hjemmet. Der må skabes sådanne rammer for fritidslivet, at trangen til medleven og fællesskab imødekommes.

Kultur og viden

Over for det kapitalistiske samfunds ensidigt materialistiske vurdering af mennesket stiller den demokratiske socialisme et samfund, der bygger på det enkelte menneskes personlighed og det frie samarbejde mennesker imellem. De øgede muligheder for menneskelig frigørelse, den demokratiske socialisme åbner på samfundslivets forskellige områder, er i sig selv en afgørende kulturindsats.

Udvikling i teknik og samfundsforhold stiller øgede krav til den enkeltes uddannelse. Ingen evner må gå til spilde. En lige start – uafhængig af økonomiske og stedlige forhold – er en menneskeret. Der skal skabes et uddannelsessystem, som er smidigt nok til at give alle – børn, unge og voksne – den uddannelse og udvikling, som fremmer og imødekommer lyst, evner og indsats. Det er samfundets forpligtelse at sørge for, at tidssvarende skoler og læreanstalter og kvalificerede lærerkræfter til enhver tid er til rådighed for at imødekomme dette behov. I en tid, der i stigende grad præges af specialisering, bliver det stadig mere betydningsfuldt at fremme den side af folkeoplysningen, hvis særkende er beskæftigelse med samfundsproblemerne og de almenmenneskelige værdier, som derved skaber forudsætningerne for en aktiv medvirken i erhvervslivets og det folkestyrede samfunds forskellige organer. Videnskaben udvider vor erkendelse, fremmer vor forståelse af det menneskelige og af samfundet og er grundlaget for vor materielle fremgang; den gør mennesket friere.

Videnskaben og den frie forskning må derfor fremmes og sikres en central placering i samfundet.

Forskningens resultater skal være almen eje. Enhver tendens til statlig, kommerciel eller anden ensretning af den kulturelle udvikling må afvises. Det er samfundets opgave at skabe grundlaget for et rigere kulturliv, således at kulturgoderne bliver et naturligt led i hverdagen. Kunsten i alle dens former må sikres uafhængighed, og den eksperimenterende kunst sikres gode arbejdsmuligheder. De store massemeddelelsesmidler, fjernsyn og radio, er blevet folkeeje. De må sikres uafhængighed, således at de frit kan yde deres bidrag til kulturudviklingen og den offentlige debat.

Atomalder uden frygt

Atomenergien og de biologiske forskningsresultater vil i fredelige formåls tjeneste kunne anvendes til materiel fremgang og velfærd for menneskeheden, til bekæmpelse af underernæring og sygdom og til udligning af forskellen mellem fattige og rige folk. Anvendt i en storkrig vil atomenergien og de biologiske kampmidler derimod kunne medføre en total tilintetgørelse af vor civilisation. Der må derfor gennemføres et effektivt forbud mod brug

af disse midler i krigens tjeneste og mod alle forsøg med henblik på deres anvendelse til militære formål. Den fredelige udnyttelse af atomenergien nødvendiggør i særlig grad en kontrol, der må omfatte både selve formålene med denne udnyttelse og den daglige risiko i forbindelse med eksperimenter og arbejdsprocesser. Atomenergien skal udnyttes til gavn for alle. Dette forudsætter såvel en samfundsmæssig forskning som oplysning om de vældige kræfter, der er stillet til menneskets rådighed. En bevidst og stærk udvikling af alle samarbejdsformer og en effektiv bekæmpelse af særinteresser må fremmes, såvel imellem landene som mellem samfundsgrupperne i det enkelte land.

Den nye tekniske udvikling vil betyde dybt indgribende ændringer i samfund og arbejdsliv. Atomalderen vil yderligere forstærke den igangværende udvikling henimod produktionens koncentration og uden kontrol medføre monopolisering og dermed øge faren for alvorlige samfundskriser. Der vil opstå en voksende modsætning mellem ejernes private og samfundets almene interesser. Bestemmelsesretten over atomenergien må derfor bevares for samfundet.

Samarbejde over grænserne

Målet for det internationale samarbejde er at sikre frihed, fred og velfærd og at skabe retssikkerhed mellem folkene.

Menneskerettighederne må garanteres alle uanset køn, race, tro, sprog eller nationalitet.

Kløften mellem rige og fattige folk må fjernes, og de undertrykte og afhængige folk må overalt i verden sikres ret til at bestemme deres egen tilværelse gennem fri tilkendegivelse af deres vilje.

Ved samarbejde med alle andre folk og gennem aktiv bistand til udviklingslandene skal det danske folk yde sin medvirken til sikring af verdensfreden og fremme af social retfærdighed. Gennem solidaritet over grænserne skal forudsætningerne skabes for afspænding og afrustning under betryggende forhold. Målet må være at tilvejebringe en effektiv international retsorden.

National suverenitet må ikke forhindre De forenede Nationer i at blive det internationale organ, der ad forhandlingens vej eller ved retsafgørelse sikrer freden og løser stridsspørgsmål. De forenede Nationer må have en sådan myndighed og udstyres med sådanne magtmidler, at de bliver i stand til at sikre lov og ret mellem nationerne.

Indtil De forenede Nationer har skabt sikkerhed for de enkelte lande, må Danmark gennem sit forsvar søge sin fred og frihed betrygget. Det kan ske i samarbejde på regional basis i overensstemmelse med principperne i De forenede Nationers pakt. Samhørigheden mellem de nordiske og europæiske folk må fortsat uddybes. Danmark må yde sit bidrag til nordisk enhed såvel som til bestræbelser for et omfattende europæisk samarbejde.

Gennem aktiv deltagelse i den frie arbejderbevægelses internationale samarbejde og gennem solidaritet med de kræfter, der vil skabe politisk og økonomisk demokrati i de uafhængige lande, skal den demokratiske socialisme styrkes verden over.

Fremtiden for folket

Siden 1871 har Det danske Socialdemokrati i frugtbart samarbejde med fagbevægelsen og kooperationen gen-

nem en virkelighedsnær politik nået mange af de oprindelige mål og stadig sat sig nye.

Kapitalismens muligheder for uhemmet udnyttelse af befolkningen er efterhånden blevet begrænset. Men denne udvikling er langt fra ført til ende. Den må videreføres som en fortsat organisk omformning af det danske samfund.

Ikke blot nationalt, men også internationalt vender den demokratiske socialisme sig mod et kapitalistisk system, der bygger på særinteresser, og som foruden at have skabt dybe modsætninger i de enkelte lande også har betydet gensidig udnyttelse og blodige opgør landene imellem.

Den demokratiske socialisme vender sig tillige mod enhver form for politisk diktatur, som berøver det enkelte

menneske dets frihed og rettigheder. Den demokratiske socialisme er svaret på det moderne samfunds problemer. Ikke i form af en fastlåst teori, som den hastige udvikling hurtigt kan gøre forældet, men ved fordomsfrit at tage fremtidens opgaver op ud fra et socialistisk grundsyn.

Den demokratiske socialisme har menneskets frigørelse og alle menneskers lige ret til de økonomiske og kulturelle goder som mål. Midlet til at nå dette mål er det fællesskab mellem menneskene inden for de enkelte samfund og mellem folkene verden over, der er så påkrævet som ingensinde tidligere i historien. Gennem Det danske Socialdemokrati skal den demokratiske socialisme erobre fremtidens samfund for folket.

Litteraturliste

Et begrænset udvalg af bøger og pjecer der vil kunne anvendes i studiekredse og ved selvstudium i forbindelse med principprogrammets hovedpunkter. Publikationerne er opstillet alfabetisk efter bogtitler. Årstal angiver seneste udgave og oplag. Almindeligvis vil de nævnte udgivelser kunne købes i bogladerne eller lånes på bibliotekerne.

Arbejdere, u-lande og fagforeninger,
af Flemming Carlsen og Poul Erik Olsen. AOFs forlag 1974.

Arbejdshygiejne,
af Egon Magnusson. Fremad 1974.

Arbejdslivets demokratisering,
af Bent Hansen. AOFs forlag 1966.

Arbejdstilpasning,
af Erik Bolinder. Fremad 1974.

Danmarks første arbejderflertal,
kildesamling v. Vagn Oluf Nielsen. Fremad 1974.

Dansk arbejderbevægelse 1871-1939,
ved Henry Karlsson. Gyldendal.

Dansk politik i går og i dag,
af H. Westergård Andersen. Fremad 1974.

Dansk økonomisk politik,
af Erik Ib Schmidt. Fremad 1974.

Den sociale arvs onde cirkel – kan den brydes?
af Gustav Jonsson. Fremad 1974.

Du ville græde, hvis du vidste –
af Marit Paulsen og Sture Andersson. Fremad 1974.

En bevidst fremtid,
red. af Ole Hyltoft. AOF 1974.

En bygning vi rejser
I-III, af Oluf Bertolt, Ernst Christiansen og Poul Hansen.
Fremad 1955. (Se også Kamp og fornyelse.)

Enhed i arbejderbevægelsen,
kildesamling v. Mogens Nielsen. Fremad 1973.

Et nyt og bedre arbejdsmiljø,
af SID-arbejdsgruppe. SID 1971.

Forurening,
red. af Poul Bonnevie. AOF/Fremad 1970.

Funktionssocialisme,
af Gunnar Adler-Karlsson. Fremad 1973.

Har Socialdemokratiet en fremtid?
af Eggert Petersen. Fremad 1974.

Hvad er økonomisk demokrati?
af Henning Sørensen. Fremad 1972.

Hvad kan vi samarbejde om?
af Bent Åkjær og Otto Nielsen. AOFs forlag 1970.

I flugt går tiden,
dokumentarskildring af Ib Koch Olsen. Socialdemokratiet/
Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 1971.

I stedet for klassesamfundet,
red. af Søren Hansen og Erik Stubtoft. AOFs forlag 1971.

Kampens gang,
LOs 75 års jubilæumsskrift, red. af Ib Koch Olsen. LO 1973.

Kamp og fornyelse,
bd. IV af »En bygning vi rejser« af K. B. Andersen og J. O.
Krag. Fremad 1971.

Kooperationen – en form for økonomisk demokrati.
Det kooperative Fællesforbund 1975.

Kooperationen – en ide,
red. af Ole Vernerlund og Erik Stubtoft. AOF/Fremad 1972.

Kravet om lighed,
Socialdemokratiets folketingsgruppes lighedskommissions
rapport, red. af Mogens Lykketoft. Fremad 1974.

Opvækst til hvad?
af Rita Liljeström. Fremad 1974.

Reformpolitik eller revolution,
kildesamling v. Jørgen Olsen og Bjarne Schoubye. Fremad
1973.

Samarbejdets psykologi,
af Gunnar Hjelholt. Fremad 1973.

Samfundet til debat,
red. af Kjeld Olesen. (Udkommer november 1975). Fremad

Sikkerhed, sundhed og trivsel,
af Jørgen Elikofer og Steen Rabling. LO 1974.

Sygdom i samfundet,
af medicinergruppe v. Per Gregersen. Fremad 1974.

Teknologi, byudvikling, miljø.
Debatoplæg fra Socialdemokratiets boligudvalg, v. Peter
Broberg og Peter Rasmussen. Socialdemokratiet/Fremad
1974.

Tør du være fri?
af Ole Hyltoft Petersen. Fremad 1970.

Tør du være med?
af Ole Hyltoft Petersen. Fremad 1974.

Uden mål og med,
af Villy Sørensen. Gyldendal 1973.

Udenrigspolitik – set med socialdemokratiske øjne,
af Lasse Budtz og Steen Christensen. AOF/Fremad 1974.

Velstand uden velfærd,
af Bent Hansen. Fremad 1974.

Økonomisk demokrati.
Red. af Flemming Skov Jensen. AOF 1975.

Økonomisk demokrati – hvorfor/hvorledes?
af Niels Enevoldsen m.fl. SOC 1973.

Principprogram-debattens tidsplan

18/8

Hovedbestyrelsen vedtager udkast

6-7/9

Udkast præsenteres på årsmøde

1/10

Bred samfunds- og medlemsdebat starter

1/10-76

Hovedbestyrelsen udsender endeligt programforslag til foreninger og kredse

1/5-77 Hovedbestyrelsen modtager

ændringsforslag fra foreninger og kredse

15/7-77

Hovedbestyrelsens indstilling til indkomne ændringsforslag udsendes til foreninger og kredse

Sept. 77

Endelig behandling finder sted på kongressen

**SOLIDARITET
LIGHED
OG TRIVSEL**

Sådan organiseres debatten om principprogrammet

Udkastet til nyt principprogram for Socialdemokratiet er en udfordring til os alle. Debatten omkring programmet er ikke noget, der kun angår Socialdemokratiets medlemmer. Hele samfundet må inddrages i debatten, fordi problemerne og de løsninger, der opstilles, angår samfundet som helhed.

Det er hensigten med denne kortfattede vejledning at give en orientering om nogle af de måder, hvorpå debatten kan organiseres. Men mange andre muligheder står åbne. Det afgørende er at man går i gang og sammen med andre diskuterer programudkastet. Ikke nødvendigvis for at blive enige med Socialdemokratiet men først og fremmest for at programmets tanker kan prøves af på så mange som muligt og for at inspirere til så mange nye ideer som muligt.

En åben debat der giver medindflydelse

Principprogrammet er ikke vedtaget endnu. Det er et udkast hertil, der skal debatteres i det kommende års tid og derefter skal det endelige forslag til kongresbehandling i 1977 udarbejdes. Se iøvrigt side 37, hvor hele kampagneforløbet er opрисet. Debatten har altså det direkte sigte at øve indflydelse på den endelige udformning af programmet. En sådan medindflydelse kan enten komme til udfoldelse gennem deltagelse i drøftelser på møder og i studiekredse, gennem bidrag til den offentlige debat i f.eks. pressen eller gennem den indflydelse, man har som medlem af Socialdemokratiet.

Debatfilm og dias-serie

Et spændende led i principprogram-debatten er en 30 minutters 16 mm farvefilm, produceret af filminstruktør Bent Christensen, hvor alle de afgørende spørgsmål om fremtidens samfund rejses og behandles. Desuden foreligger en dias-serie med tilhørende lydband, der vil kunne danne et værdifuldt oplæg til debatarrangementerne.

En folder med en lang række spørgsmål supplerer både film og dias-serie, hvorved det vil være muligt for foreninger, skoleklasser, studiekredse m.fl. at tage principprogrammet op til debat uden nødvendigvis at have nogen speciel indleder.

Filmen kan fra 1. oktober lejes ved henvendelse til AOF, filmafdelingen, Teglværksgade 27, 2100 Kbhvn. Ø. Tlf. (01) 29 62 33. Dias-serien vil være klar fra 1. november 1975 og kan lejes samme sted. Det må tilrådes, at man afgiver bestilling i god tid – mindst 14 dage før arrangementet skal finde sted.

Debatformerne er mangfoldige

Mulighederne for debattens omfang og organisering spænder lige fra afholdelse af traditionelle møder eller

foredragsaftener over nogle afteners gruppearbejde til gennemførelsen af egentlige studiekredse på aften-skolebasis. I det følgende gives nogle få eksempler på emner og forslag til en studievejledning.

A. Debatmøder

Enhver forening eller gruppe af folk kan gennemføre en eller flere foredragsaftener, hvor man diskuterer programudkastet. Emnerne kan f.eks. være:

Hvad mener Socialdemokratiet med socialismen?

Hvilke forskelle og hvilke lighedspunkter er der på det principielle plan mellem Socialdemokratiet og andre partier?

Er programudkastets beskrivelse af de nye udfordringer svarende til vore egne erfaringer som enkeltpersoner i samfundet?

Spørgsmålet med at finde egnede indledere til diskussioner af denne karakter kan klares ved at man henvender sig til principdebatkampagnens lokale ledere (se liste over disse side 40).

Men det er jo ikke kun socialdemokraterne, der har meninger om disse problemer. Man kan derfor invitere folk fra andre partier eller uden for partierne til at indlede over emner med relation til principprogrammet.

B. Debatgrupper

En noget mere dybtgående behandling af programmet kræver, at et organiseret debatgrupperarbejde sættes i gang – og at deltagerne heri alle får mulighed for grundigt at sætte sig ind i programteksten. Altså skal man have tilmelding til en sådan debatgruppe, så debatheftet kan fordeles til deltagerne før gruppen starter. Debatgruppen bør punkt for punkt gennemgå de enkelte afsnit i programmet. De spørgsmål der i dette hefte ledsager programudkastets tekst vil kunne tjene som en vejledning i diskussionen. Herudover kunne et gennemgående spørgsmål være de realpolitiske muligheder for at gennemføre programmet – og hvordan man forbedrer disse muligheder.

C. Studiekredse

Her tænkes på et studiekredsarbejde af et sådant omfang, at det f.eks. vil kunne opnå offentlig støtte under fritidsloven, organiseret gennem AOF. Nærmere oplysninger om betingelserne for støtte og om aktivitetens organisering, herunder en mere detaljeret vejledning for studiekredslederne, kan fås ved henvendelse til de lokale AOF-afdelinger, til AOF's amtssekretærer eller til AOF, Teglværksgade 27, 2100 Kbhv. Ø.

Vedstående er opstillet et kortfattet forslag til disposition for en studiekreds på ialt 21 timer, delt op på 7 aftener.

Studievejledning

1. aften: Idegrundlaget/Vejen til dagens Danmark

Afsnit 1, 2 og 3 i programmet. I diskussionen søges afklaret hvad formålet er med et principprogram overhovedet, hvilken rolle de politiske partier spiller i vores samfund og hvilket idemæssigt grundlag, Socialdemokratiets programudkast er udformet på. Endvidere drøftes fremstillingen i afsnit 3 af den historiske udvikling.

2. aften: De nye udfordringer/Vækst i kvalitet

Afsnit 4 og 5 i programmet. Diskussion af hele vækstproblematikken, de globale fordelingsproblemer, resourceproblemet m.v. Trivselsproblemerne i det moderne samfund og den manglende harmoni mellem samfundets planlægning og erhvervslivets målsætninger samt ulighedsproblemerne drøftes. Inddragelse af sagkyndige – også folk uden særlig tilknytning til det politiske liv – vil muligvis kunne virke inspirerende og igangsættende for diskussionen på disse områder. Vedrørende afsnit 5 kan diskussionen tage udgangspunkt i selve teksten: er man enige heri, og er man enige om hvilke konsekvenser dette må indebære for standpunkterne på en lang række samfundsmæssige områder?

3. aften: Internationalt samarbejde

Afsnit 7 i programmet. Hovedvægten lægges på drøftelsen af det udenrigspolitiske afsnit. Danmarks politik

i EF, FN, medlemskabet af NATO, omfanget og karakteren af vores bistand til udviklingslandene bør diskuteres.

4. aften: Demokratisk samfundsøkonomi

Afsnit 8 i programmet. Hvilken samfundsøkonomisk model stiler Socialdemokratiet imod – og med hvilke midler? ØD bør diskuteres grundigt. Fagbevægelsens og kooperationens rolle bør diskuteres.

5. aften: Lighed og tryghed/Den enkelte og fællesskabet

Afsnit 9 og 10 i programmet. Drøftelse af uligheden i det nuværende samfund og de forskellige midler til bekæmpelse af uligheden. Uddannelsespolitik, medejendomsret, boligpolitik, social- og sundhedspolitik. Planlægning, forholdet mellem lokale afgørelser og centrale afgørelser, det enkelte menneskes placering i samfundslivet, presse- og mediepolitikken. Der lægges vægt på de analyser og bagved liggende problemer, som teksten i programmet er udtryk for.

6. og 7. aften: Programpunkterne

Afsnit 11 i programmet gennemgås nøje. Sammenhængen med analyserne i programmet klargøres og en almen politisk debat om punkternes gennemførelse forsøges som afrunding.

Principprogram-debattens lokale kampagneledere

København/Frederiksberg

Leif Jensen, Edvard Griegsgade 10, 2100 Ø., (01) 29 59 03.
Peter Hess-Nielsen, c/o Ekelund, Rolfs Plads 14, 2., 2000 F.
Arnold Jensen, Vendersgade 16, 3., 1363 K., (01) 14 20 36.
Niels Rasmussen, Peder Lykkesvej 55, 4., 2300 S., (01) 55 17 68.
Erik Mikkelsen, Korsgade 22, 4., 2200 N., (01) 39 62 55.
Vibeke Kjær, Rønnehavevej 3, 2400 NV., (01) 19 44 78.
Linna Kristensen, Uggerløsevej 11, 2700 Brønshøj, (01) 60 57 41.
Ejner P. Jensen, Vinhaven 21, 2500 Valby, VA 5934.
Henning Jørgensen, Tyrolsgade 11, 2300 S., (01) 58 20 48.
Peter Haugwitz, Kildeskovvej 36, 2820 Gentofte, GE 10.137
Gurli Goldmann, Tagensvej 35, 1., 2200 N., (01) 37 15 12.
Flemming Bang, Montagnevej 15, 2400 NV., FA 9040.
Ib Schultz, Haderslevgade 27, 4., 1671 V., (01) 22 59 34.
Knut Mayne, Enghavevej 92, st., 2450 SV., (01) 31 82 89.
Birthe Daugaard, Blåmunkesvej 37, 2400 NV., (01) 67 96 41.
Alice Eriksen, Nordfeldvej 17, 2700 Brønshøj, BE 3473 x.
Børge Brønshøj, Nordbyvej 3, st., 2720 Vanløse, (01) 71 00 22.
Gunner Christensen, Frb. Alle 21, 2., 1820 V., (01) 22 55 09.
Ib Nielsen, Blyssvej 8, 2000 F., GO 7742.
Simon Jørgensen, Hostrupsvej 2, 2. tv., 1950 V., (01) 35 16 45.

Københavns amt

Bente Sarossy, Sognevej 60, 2820 Gentofte, GE 8559.
Gunhild Kalixt, Jensløvs Tværvej 5 a, 2920 Charlottenlund, OR 9572.
Eva Arnvig, Virum Stationsvej 195, 2830 Virum, (02) 85 27 00.
Jørn Nielsen, Gran alle 7, 3500 Værløse.
Ellen Hansen, Træstisvej 11, 2640 Hedehusene, (03) 16 08 52.
Carl Jacobsen, Jostensvej 45, 2880 Bagsvaerd, (02) 98 63 72.
Walther Paldan, Hvidovrevej 518, 3. mf., 2650 Hvidovre, (01) 78 67 49.
John Fleckenstein, Gl. Kirkevej 46, 2770 Kastrup, (01) 50 04 52.
Peder Hansen, Hvidsværmervej 49, 2610 Rødovre, (02) 91 06 27.

Frederiksberg amt

Preben Larsen, Stoppidansvej 43, 2., 3000 Helsingør, (03) 21 19 55.
Jeppe Aagaard Andersen, Munkeuphus, 3120 Dronningmølle,
(03) 20 93 72.
Frank Thøgersen, Gartnervej 77, 3520 Farum, (02) 95 22 26.
Erik Rahbek, Hasselvej 3, 3200 Helsingø, (03) 29 64 22.

Roskilde amt

Frits Feld, Maribøvej 18, Veddelev, 4000 Roskilde, (03) 36 43 53.
Svend Helge Poulsen, Hortvedvej 8, Vråby, 4652 Hårlev,
(01) 68 51 82.
Leo Munk, Englerupvej 61, Kirke-Sonnerup, 4060 Kirke Saaby,
(03) 39 23 36.

Vestsjællands amt

Bert Jensen, Kiervej 2, 4440 Mørkøv, (03) 47 56 02.
Jørgen Hass, Bellisvej 12, Kundby, 4520 Svinninge (03) 46 40 51.
Bodil Simonsen, Møllevej 3, 4270 Høng, (03) 55 28 85.
Heinz Cohn, Hørvænget 14, 4690 Haslev, (03) 69 12 09.
Leif Hammer, Fyrrevejen 10, 4180 Sorø, (03) 63 35 15.
Sønn Jørgensen, Revvej 16 e, 4220 Korsør, (03) 57 04 85.

Storstrøms amt

Henning Poulsen, Banevej 4, 4653 Karise, (03) 68 82 63.
Gunnar Bagh, Toftevej 6, 4700 Næstved, (03) 72 51 75.
Birgit Mehlsen, Råbylille, 4780 Stege, (03) 81 34 07.
Benny Schwartz Larsen, Klokkevangen 1, 4983 Dannemare,
(03) 94 42 95.
Poul Pedersen, Maglemose 10, 4960 Holeby, (03) 90 61 53.
Niels-Henrik Gertzum, Karleby, 4800 Nykøbing F.

Bornholms amt

Henning Petersen, Gastnervangen 27, 3700 Rønne, (03) 95 28 02.
Pinn Nielsen, Valnøddestien 3, Tejn, 3770 Allinge, (03) 98 01 06.

Fyens amt

Hans Berkowitz, Drewsensvej 9, 5000 Odense.
Henning Bidstrup, Bystævnet 23, Skt. Klemens, 5260 Hjallose,
(09) 15 05 28.

Erling Jokumsen, Hølevænget 7, 5461 Korup F., (09) 96 40 22.
Hans Frederiksen, Bakkely 18, 5330 Munkbo, (09) 97 46 13.
Ejner Larsen, Langlykke alle 17, Melby, 5610 Assens.
Børge Ronge Nielsen, Strandvejen 52, 5450 Otterup, (09) 82 13 47.
Ove Hansen, Engvej 17, 5853 Ørbæk.
Hans Tjernerlund, Høje Bøgevej 25, 5700 Svendborg, (09) 21 11 99.
Johan Jacobsen, Tranderupvej 36, 5683 Hårby, (09) 73 19 30.

Sønderjyllands amt

Gudmund Pedersen, Kløvervej 122, 1A, 6100 Haderslev.
Erland Müller, Hørvejen 76, 6230 Rødekro, (04) 66 27 29.
Knut Jensen, Vårhøj 43, 6383 Rinkenæs (04) 65 02 55.
Tommy Maagaard, Sølvkobelvej 5, Klingbjerg, 6430 Nordborg,
(04) 45 62 22.
Leif Turp Nielsen, Kastanie allé 13, 6770 Tønder.
Chr. P. Johannsen, Nyboer 41, 6520 Toflund, (04) 83 16 84.
John Rasmussen, Mjøllebakken 35, Skrydstrup, 6500 Vejens,
(04) 54 21 41.

Ribe amt

Hans Jørgen Sørensen, Simonvej 13, 6800 Varde, (05) 22 27 17.
Peer Jensen, Degnevej 28, 6700 Esbjerg, (05) 13 07 62.
Niels Lassen, Roust, 6800 Varde, (05) 19 22 17.
Bendt Olesen, Grønlandsvej 6, 7200 Grindsted, (05) 32 23 79.

Vejle amt

Ejner Fynby, Gl. Færgevej 5, 7000 Fredericia, (05) 92 32 87.
Jørgen Bonne, Vangen 9 A, 6000 Kolding, (05) 52 89 08.
Sigrid Valdemar, Østerlidevej 2, 7100 Vejle, (05) 85 30 86.
Oluf Hansen, Adalvej 20, Gravens, 6040 Egtved, (05) 55 32 20.
Aage Fr. Lundager, Odelsgade 17, 7130 Juelsminde, (05) 69 30 34.
Torben Laursen, Nattevej 12, 8700 Horsens, (05) 62 91 70.

Ringkøbing amt

Viggo Rasmussen, Vestervang 5, 7480 Vildbjerg, (07) 13 14 12.
Kristen Vestergaard Olesen, Lundgårdsvej 4, 7490 Aulum,
(07) 47 22 47.
Hardy Langborg Hansen, Valdemarvej 77, 3., 7400 Herning,
(07) 12 10 44.
Sonja Hågenen, Amagervej 36, 6900 Skjern, (07) 35 21 26.

Århus amt

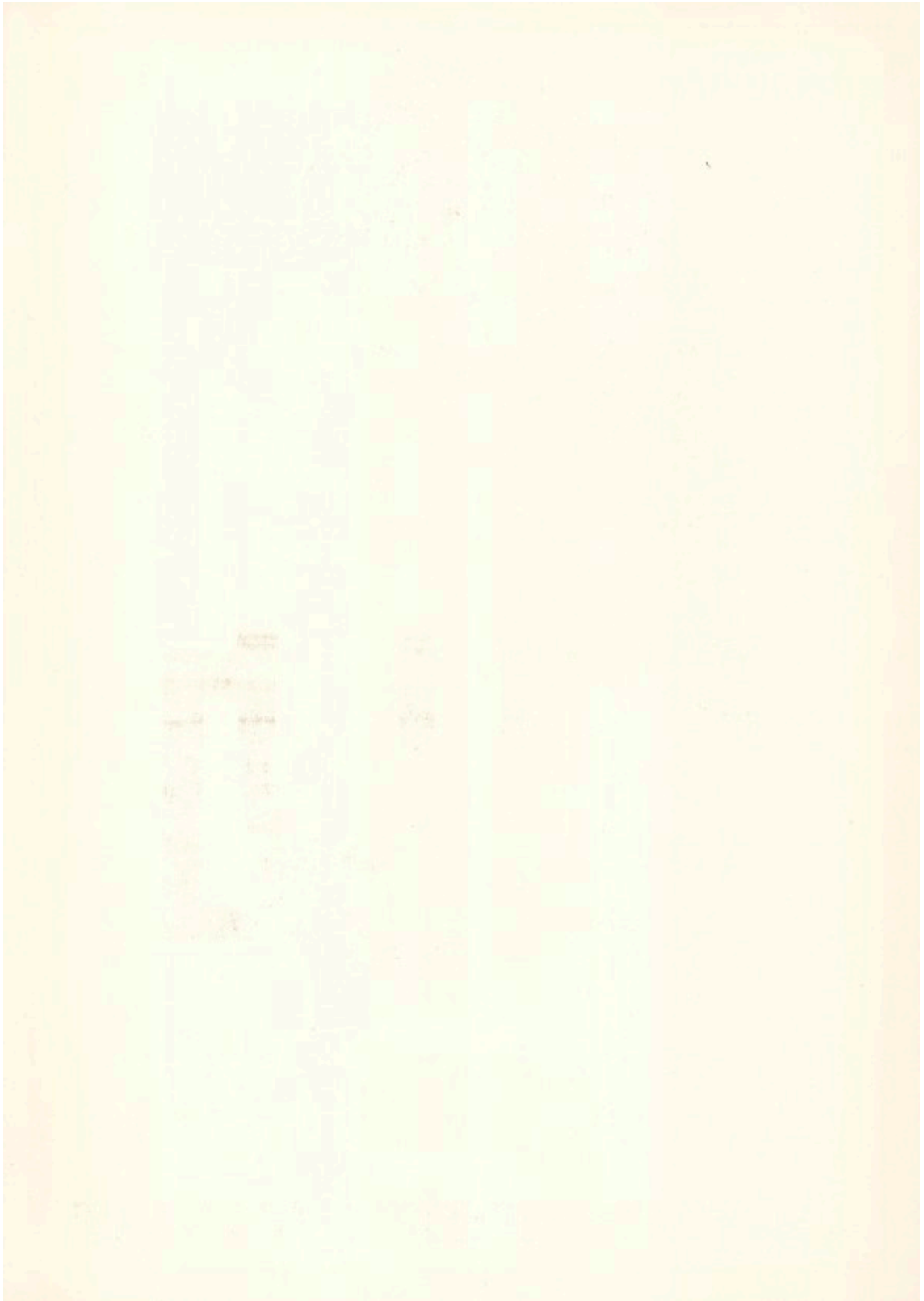
Ellen Marg. Skou, Risundvej 9, 8240 Risskov, (06) 17 79 18.
Svend Erik Jeppesen, Teglværksgade 5, 4., 8000 Århus C.
Irene Simonsen, Marsells boslevård 167, 8000 Århus, (06) 11 25 25.
Jørn Jelle, Erantsvej 3, Tilst., 8381 Mundelstrup, (06) 24 12 91.
Ove Sommer, Færgevej 45, Udbyhøj, 8970 Havndal, (06) 47 20 62.
Niels Ludvigsen, Fjordvej 6, 8900 Randers, (06) 42 12 81.
Bent Gade, Mygind Gl. Skole, 8900 Randers.
Anton Jensen, Nygade 9, 8550 Ryeomgård, (06) 39 42 48.
Bent Sielemann, Hylkevej 110, Hylke, 8660 Skanderborg,
(06) 53 83 78.
Hans Ole Zachø, Jacob Palludansvej 5, 8600 Silkeborg, (06) 82 73 38.

Viborg amt

Jens Madsen, Stormgade 10, 7755 Bedsted, (07) 94 52 45.
Tage Jepsen, Kærvej 70, 7900 Nykøbing Mors, (07) 72 28 48.
Arsenio Maxen, Roslev, 7870 Roslev, (07) 57 10 23.
Arne Dalsgård, Løvel, 8800 Viborg, (06) 69 91 12.
Per Hougaard, Solskærenten 9, 8881 Thorsø, (06) 96 64 53.

Nordjyllands amt

Uve Lindholdt, Regulusvej 2, 9900 Frederikshavn, (08) 42 60 25.
Bruno Thorsted, Hørsøvej 18, 9320 Hjørrup.
Erik Mortensen, Tårnvej 5, 9830 Tårs, (08) 96 16 81.
Svend Aage Justesen, Aalborgvej 17, Halvrimmen, 9460 Brovst,
(08) 23 82 77.
Lone Kruse, P. P. Hedegårdsvej 18, 1., 9400 Nørresundby,
(08) 17 43 38.
S. K. Kristensen, Gundorflund 11, 9000 Ålborg, (08) 12 74 26.
Aage Sørensen, Thulevej 2, 9000 Ålborg, (08) 12 10 57.
Preben Jensen, Sallingvej 45, 9500 Hobro, (08) 52 26 62.
Martin Glerup, Brønsensvej 32, 9600 Års, (08) 62 16 66.

**SOLIDARITET
LIGHED OG TRIVSEL
-EN SAMFUNDSDEBAT**

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk